İLK GENÇLİK SERİSİ

İyi İnsan Güzel Ahlâk

Cihan Yayınları

Mehmet Dikmen

İYİ İNSAN
GÜZEL AHLÂK

Mehmet Dikmen

CİHAN İLKGENÇLİK SERİSİ

İyi İnsan Güzel Ahlâk

Mehmet Dikmen
www.mehmetdikmen.com

Türdav Yayın Grubu
Adına Editör Mehmet Dikmen
Baskıya Hazırlık Türdav Ajans
Baskı Çevik Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Besler İş Merkezi
No: 20/18-19 Topkapı/İstanbul
Tel: (0212) 501 30 19
Cilt Savaş Mücellit - (0212) 501 99 42

İstanbul / Eylül 2009
ISBN 978-975-6476-58-1

Yayıncı Sertifika No: 16440

TÜRDAV YAYIN GRUBU

Göztepe Mh. Mahmutbey Yolu Orhangazi Cd. No:16 Bağcılar / İSTANBUL
Tel: (0212) 446 08 08 (pbx) Fax: (0212) 446 00 15 - 90
www.cihanyay.com • bilgi@cihanyay.com • www.kitapkutusu.com

© "Cihan" markası ile üretilen bu eserin basım ve yayın hakları **Türdav Basım ve Yayım Ticaret ve Sanayii A.Ş.**'ye aittir.

İYİ İNSAN
GÜZEL AHLÂK

MEHMET DİKMEN

CİHAN İLKGENÇLİK SERİSİ

ÖNSÖZ

Toplum hayatını ve insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen iki çeşit kural vardır.

Birincisi, maddi ve hukuki kurallar,

İkincisi, mânevi ve ahlâki kurallar.

Gerek birey, gerekse toplum hayatının huzur ve mutluluğu, bunların uygulanmasına ve yaşanmasına bağlıdır.

İnsanları yalnızca maddî ve hukukî müeyyidelerle idare etmek, disiplin altına almak mümkün değildir. Bunun yanısıra mânevi ve ahlakî değerlerin yaşanması ve yaşatılması hususunda ciddi bir gayretin gösterilmesi şarttır. Zaten ahlâkî ve mânevî kural ve müeyyidelerden yoksun bir sosyal yapıda, maddi ve hukukî kuralların gereği gibi uygulanması da mümkün değildir.

Ahlâkî kuralların çoğu, irade özgürlüğüne ve vicdan serbestisine dayalı olmasına rağmen, İslâmiyet onlara maddî ve hukukî kurallar kadar kıymet vermiştir. Gerek bireyler arasında, gerek toplum hayatında işlerlik kazandırmıştır. Nitekim Peygamberimiz de, **"ben ancak güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim", "güzel ahlâk dünya ve âhiretin bütün hayrını toplayıp içine almıştır", "İslâm güzel ahlâktan ibarettir"** gibi ifadeleriyle, ahlâkî değerlere İslâm'ın verdiği bu önemi, en güzel şekilde dile getirmişlerdir.

Bu çalışmamızda **"iyi insan olmanın, huzur ve mutluluğu kazanmanın yolu olarak gördüğümüz İslâm ahlâkı"**nın altın kurallarını siz okuyucularımıza derli toplu olarak sunmaya çalıştık. Okuyunca, hayata, insanlara ve olaylara başka bir gözle bakmaya başladığınızı hissedecek; yaşayışınızı yeniden değerlendirmek ihtiyacı duyacaksınız.

Mehmet DİKMEN,

İstanbul Eylül 2009

İÇİNDEKİLER

Güzel Ahlâklı Olmanın Önemi 7
İnsanın Yerine Getirmesi Gereken Görevler ve Ahlâkî Sorumluluklar 11
Her İnsanın Sahip Olması Gereken Güzel Huylar 21
Takva 21
Edeb 22
İhlas 23
İtaat 23
İstikamet 24
İtimat 25
İktisat 26
Kanaat 27
Ülfet 28
Emniyet 29
İnsaf 30
Hakperestlik 31
Teenni 33
İyimserlik (Tefe'ül) 34
Tefekkür 35
Tevazu 36
Sebat 37
Dilini Tutmak 38
Hilim 39
Rıfk 40
Sabır 41
Affetmek 43
Müsamaha 44
Adalet 45
İhsan 46
Hamiyet 47
Haya 48
Muhabbet 49
Şefkat 52
Merhamet 53
Sadakat 54
Sıla-yı Rahim 55
Muavenet 56

Görgülü Olmak 58
Dostluk 62
Tevekkül 64
Azim 66
İffet 66
Ahde Riayet 67
Vefa 68
Fütüvvet 68
Mürüvvet 69
Vekar 69
İzzet-i Nefis 70
Müdara 70
Metanet 71
Akıllı Olmak [Taakkul] 72
Ferâset 74
Ulüvv-i Himmet 74
Hikmet 75
Şükür 76
Ayıp Örtmek 77
Minnet 79
Va'd 79
Salabet 80
Şecaat 81
Zerafet 81
Ketûmiyyet 82
Emanet 83
Rıza 84
Fazilet 85
Hayırhâhlık 85
Hüsn ü Zan 86
Cömertlik 87
Gıpta 88
Hazımlı Olmak 89
Nefsini Dizginlemek 89
Meşveret 90
İsar 93
Namus 95
Kerem 95

GÜZEL AHLÂKLI OLMANIN ÖNEMİ

AHLÂK NEDİR?

Ahlâk sözü **hulk** kelimesinin çoğuludur. Hulk: Tabiat, huy ve seciye mânalarına gelir.

Ahlâkın çeşitli tarifleri arasında en yaygını şudur:

"Ahlâk, nefiste iyice yerleşen bir melekedir ki davranışlar, fikrî bir zorlama olmadan kolaylıkla ortaya çıkarlar."

Bu tanımdan anlaşılıyor ki, ahlâkın önemli bir özelliği, **insan doğasında bulunan bir meleke** olmasıdır. Meselâ, cömertlik, yiğitlik gibi meziyetler, bâzı insanların doğuştan sahip oldukları birer özellik ve ahlâkî melekedir. Cömert bir insan, fakir düşse bile cömertlik melekesi kaybolmaz, devam eder.

Kendisinde cömertlik huyu olmadığı halde korku veya utanma, yahut bir takım maddî çıkarlar, yahut da şöhret gibi bâzı iç ve dış etkenlerle kesenin ağzını açan kimsenin, bu davranışı ahlâk ile ilgili bir davranış değildir. Çünkü burada cömertlik fiili, doğallık sonucu değil, fikrî bir zorlama ile meydana gelmiştir.

Ahlâkî hareketin mühim bir özelliği de, **kasden ve istenerek** yapılmış olmasıdır. Ancak bu takdirde kişi, yaptığı hareketten sorumlu tutulabilir. **Ahlâkî hareketlerde sorumluluk esastır.**

GÜZEL AHLÂKIN İNSANA KAZANDIRDIĞI ERDEMLER NELERDİR?

İslâm düşüncesinde **insanların değeri**, sâhip oldukları ahlâkî niteliklerle ölçülür. Peygamberimiz bir hadisinde:

"Sizin îmanca en güzeliniz, ahlâkça en güzel olanınızdır" buyurmuştur.

Peygamberimizin şu sözleri de bu manayı destekler niteliktedir:

"Allah'a, kullarının en sevgilisi, ahlâkça en güzel olanıdır."

"İnsanı Cennete en çok girdiren şeylerin neler olduğunu biliyor musunuz? Onlar, Allah korkusu ve güzel ahlâktır."

Resûlüllah Efendimiz sık sık şöyle duâ ederlerdi:

"Allahım! İki yüzlülükten ve kötü ahlâktan sana sığınırım."

"Allahım! Beni güzel ahlâka ulaştır. Zira insanı güzel ahlâka senden başka kimse götüremez. Kötü ahlâkı da benden uzaklaştır. Çünkü kötü ahlâkı senden başka kimse benden uzaklaştıramaz."

Güzel ahlâkın, sahibine kazandırdığı erdemlere şu şekilde işaret buyurulmuştur:

"Allah kişiyi güzel ahlâkı ile çok namaz kılan ve çok oruç tutanların derecesine yükseltir."

"Kul, (nafile namaz, oruç gibi) ibâdetleri az olduğu halde, güzel ahlâkı ile âhiretin yüksek derecelerine ve şerefli mevkilerine ulaşır."

Kötü ahlâk sâhipleri için, bunun zıttı söz konusudur. Peygamberimiz bu hususta şöyle buyurmuşlardır:

"Allah katında kötü ahlâktan daha büyük günah yoktur. Çünkü kötü ahlâk, sâhibini, bir günahtan çıkmadan diğerine düşürür."

Gerçekten de **kötü ahlâk, sâhibini günahtan günâha sokar.** İyilik yapmasına, tövbe etmesine fırsat vermez. Bu bakımdan **kişinin kötü ahlâklı olması, günah olarak ona yeter.**

Şüphesiz iyi ahlâklı kimse de günah işleyebilir. Ancak o kimse, iyi ahlâkı sebebiyle, işlediği günahtan derhal pişman olacaktır. Bir daha yapmamak üzere tövbeye varacaktır. Ayrıca iyi ahlâkı, onu birçok günahlara yaklaşmaktan da alıkoyacaktır.

GÜZEL AHLÂKLI OLMANIN 2 TEMEL İLKESİ

• Eğitim ve terbiye ile insanın ahlâkı değişebilir. Çirkin huylar güzel huylara çevrilebilir. Eğer eğitim ve terbiye ile ahlâkın değiştirilmesi mümkün olmasaydı, Peygamberimiz: **"Ahlâkınızı güzelleştiriniz"** diye emir buyurmazlardı.

• Ahlâkı güzelleştirmek iki yol ile mümkün olabilir:

1. Davranışları güzelleştirmek,
2. Duyguları güzelleştirmek...

• Varlıkların en mükemmeli ve en güzeli olan insan hayatında, kaba ve çirkin davranışların yeri yoktur.

Bu sebeble İslâmiyet, koyduğu ahlâk kuralları ile, insanlığın yeyip içmesinden, oturup kalkmasına, giyinip kuşanmasından sözüne sohbetine kadar bütün davranışlarına ölçüler getirmiştir. Allah'ın güzeli sevdiğini belirterek, insanın kendisine çeki-düzen vermesini istemiştir.

Buna, Peygamberimizin şu sözü, güzel bir örnektir:

"Sizler mü'min kardeşlerinizin yanına varacaksınız. Binitlerinizin ve kıyafetlerinizin düzgün olmasına dikkat ediniz. Öyle ki insanlar arasında parmakla gösterilen (örnek alınan) kimseler olunuz. Çünkü Allah, çirkinliği sevmez."

• İnsan, davranışlarına ve dış görünüşüne çeki düzen verdiği gibi; iç dünyasına da özen göstermelidir.

Duyguların terbiyesinde, ilk önce kalbin temizliği ve niyet dürüstlüğü gelir. Çünkü insanın bütün hareketlerine yön ve istikamet veren, kalbdir.

Kalbin insan hayatındaki bu önemli fonksiyonunu Peygamberimiz şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Dikkat ediniz, insan vücudunda bir et parçası vardır ki, o iyi olursa bütün beden iyi olur. Bozuk olursa bütün beden bozuk olur. İşte o da kalbdir."

• Kalbin düzeltilmesinden sonra, insanın his ve duygu âlemi üzerinde en fazla etkili olan, her türlü olumlu davranışların hareket ve güç kaynağı bulunan **sevgi, iyilik, merhamet** gibi temel duyguların da geliştirilmesi gerekir.

Çünkü insanları birbirine yaklaştırıp kaynaştıran, onlara kötülük yolunu kapayan temel güdüler bunlardır.

• Sevgi, iyilik, merhamet duygularının kökleşmesi neticesinde, pek çok güzel huylar, kendiliğinden insanda gelişir.

Güzel ahlâkın İslâmiyetteki yüksek yerini, Peygamberimiz şu sözleriyle belirtmişlerdir:

"Güzel ahlâk ve faziletler, Cennet amellerindendir."

"Ahlâk dînin kabıdır, bir kimsedeki dînin derece ve kalitesi, ahlâkın derece ve kalitesi ile orantılıdır."

"Güzel ahlâka iyi yapış. Zira ahlâkta insanların en iyi olanı, dinde de en güzel olanıdır."

"Sirkenin balı bozması gibi kötü huy da amelleri bozar; güneş karı nasıl eritirse güzel ahlâk da günahları öyle eritir."

"Bir insan, ahlâkı kötü olduğu müddetçe Allah'tan, hep uzak kalır."

"Bir kul ahlâkını güzelleştirmedikçe, öfkesini yenmedikçe, kendi nefsi için istediğini başkaları için de arzu etmedikçe olgunluğa eremez, mükemmel îman sâhiplerinden olamaz."

İNSANIN YERİNE GETİRMESİ GEREKEN GÖREVLER VE AHLÂKÎ SORUMLULUKLAR

• Görev ve sorumluluklar şu kısımlara ayrılırlar:

a) **Yalnızca Allah için yapılan görevler** (İlâhî vazifeler),

b) **İnsanın kendi şahsı, nefsi için yaptığı görevler** (şahsî vazifeler)

c) **Ailesine karşı görevler** (ailevî vazifeler)

d) **Topluma karşı yapılması gereken görevler** (sosyal vazifeler)...

ALLAH'A KARŞI YÜKÜMLÜLÜKLERİMİZİ BİLİYOR MUYUZ? (İLAHÎ VAZİFELER)

• Herşeyden önce, Rabbimizin varlığını, birliğini, kudret ve büyüklüğünü, emir ve yasaklarını bilmek ve tasdiklemek zorundayız. Bu bizim inanç görevimizdir.

Sonra namaz, oruç, zekât, hac gibi ibâdetlerle sorumlu bulunduğumu-

zu bilip, seve seve yapmaya çalışmalıyız. Bunlar da inancımızın gerektirdiği eylemlerimizdir.

• İçinde yaşadığımız İslâm yurdunu, sahip olduğumuz maddî ve mânevî değerleri düşmana karşı korumak ve kollamak da ilâhî görevlerimiz arasındadır. **Cihad** denen bu kutsal değerleri koruma ve savunma görevi, kudsî bir görevimiz, ilâhî ve vatanî bir vazifemizdir.

• Dîne, kutsal değerlere hizmetten daha büyük ne olabilir ki? Peygamberimiz:

"Düşmanlarınızla mallarınızla, nefislerinizle ve dillerinizle cihâd ediniz" emretmişlerdir.

Buna göre İslâm düşmanları ile mücadele, beden ile olabileceği gibi, para ve dil ile de olabilir. Yine Peygamberimiz:

"Şüphesiz ki Cennetin kapıları, kılıçların gölgeleri altındadır" buyurmuştur.

Bu Peygamber sözü, müslümanlıkta askerliğin, din ve vatanı savunma hizmetinin ne kadar kıymetli olduğunu gösterir.

• Nefisle mücadele de, bizler için mühim bir ilâhî görevdir. Nefsini İslâmiyetin çizdiği terbiye sınırları içinde koruyamayan kimse, kendine de yurduna da başka insanlara da tam faydalı olamaz, gerçek hizmet edemez.

Peygamber Efendimiz bir gazâ dönüşünde ashâbına:

"Biz küçük cihaddan büyük cihada dönmüş bulunmaktayız" buyurmuş; bu sözüyle nefis ile olan mücadeleye işaret etmişlerdir.

BİREYSEL SORUMLULUKLARIMIZIN FARKINDA MIYIZ?

Şahsımıza ait görevlerin başlıcaları şunlardır:

1. **Bedenimizi koruma:**

Herşeyden önce bedenimizin sağlığına ve temizliğine dikkat etmeli, zinde bir vücuda sahip

olmalıyız. Beden temizliği kadar, giyim kuşam temizliği, dış görünüşün güzelliği de önemlidir.

2. **Sağlığımızı koruma:**

Sağlık büyük bir nimettir. Sıhhatımıza zararlı şeylerden kaçınmalı, tedaviye önem vermeliyiz. Peygamberimiz:

"Ölümden başka hiçbir hastalık yoktur ki tedâvisi bulunmasın." buyurmuştur.

3. **Hayatımızı korumak, yaşamımızı tehdit eden işlerden uzak durmak:**

İçki içmek, uyuşturucu madde kullanmak, dînimizde kesinlikle haramdır. Çünkü bunlar hayâtımız için tehlike oluşturan, bedenimizi yıpratıp harap eden zararlı alışkanlıklardır.

İntihar da aynı şekilde haramdır. Büyük günahlardan biridir. Zira yaşam, bize Allah'ın en büyük hediyesi ve emanetidir. İntihar ise, bu hediye ve emanete nankörlük manasına gelir.

4. **İrademizi kuvvetlendirmek:**

Kuvvetli bir irade sahibi olmalıyız. Dış etkiler ve telkinler altında kalmadan, faydalı şeyleri bilip yapmalı; faydasız şeylerden de uzak durmalıyız.

Hiçbir zaman **taklid hevesiyle** veya **aklı bir tarafa bırakıp his ve arzularımızla** hareket etmemeliyiz. Bu da, ancak irademizi güçlendirmemizle mümkün olur.

5. **Aklımızı ve zihnimizi, bilginin ve bilgeliğin ışığıyla aydınlatmak; kalbimizde yüksek, faydalı duyguları uyandırmak:**

Müslümanlıkta, aklımızı ve zihnimizi bilgiyle aydınlatmamız mühim bir görevdir. Hayatta aklımızı kullanarak yaşamalı, daima gerçeğin peşinde koşmalıyız. Yanlış fikirlerden, aldatıcı sözlerden, cerbezeli akıl yürütmelerden, hurafe ve batıl inançlardan, bayağı ve haksız duygulardan kaçınmalıyız.

İYİ BİR AİLE YUVASI KURMAK İÇİN NELERE DİKKAT ETMELİYİZ? (AİLEVİ VAZİFELER)

• Aile hayatı, cemiyet varlığının başlangıcıdır. Müslümanlıkta ailenin kurulması için, büyük teşvikler yapılmıştır.

Geniş anlamıyla aile, ana-baba, karı-koca, çocuklar, kardeşler, hısım ve akrabalardan ibarettir. Bunların birbirlerine karşı bazı görevleri vardır.

ANA-BABANIN ÇOCUKLARINA KARŞI VAZİFELERİ NELERDİR?

• Ana ile babanın görevi yalnızca çocuk dünyaya getirmek değildir. Çocuklarını ait olduğu topluma, hatta bütün insanlığa faydalı birer birey olarak yetiştirmelidirler.

Çocukların insanlığa faydalı olarak yetişmelerini sağlayacak en büyük sebeb, ana ile baba olduğu gibi; insanlığa karşı zararlı kişiler hâlini almalarına da yine onlar neden olabilirler. Çünkü çocuklar toplumsal, sıhhî, ahlâkî, maddî ve mânevî birçok hastalıkları, hep ana ve babadan alırlar. Onların hayırlı veya hayırsız bir insan olabilmeleri, her şeyden önce, aldıkları aile eğitimine bağlıdır.

Çocukları geleceğin şartlarına göre hayata hazırlamak, onların tahsil ve eğitimlerine dikkat etmek te, ana ve baba için bir borçtur. **Çocuğu sevmek demek, onun gelecekteki dünyevî ve uhrevî mutluluk ve huzurunu temin etmek demektir.** Çocuklarımızın yaşayacakları zaman, onlardan ne gibi bir performans ve görev bekliyorsa, bunu anlamalı ve o mâsum yavrularımızı ona göre hayata hazırlamalıyız.

Her devrin kendine göre şartları ve değişik ihtiyaçları olabilir. Nitekim Hz. Ali Efendimiz, bu gerçeğe işaretle:

"Çocuklarınızı kendi zamanınıza göre değil, onların yaşayacakları zamana göre yetiştiriniz." buyurmuştur.

ÇOCUKLARIN ANA VE BABALARINA KARŞI VAZİFELERİ NELERDİR?

Çocukların ana ve babalarına karşı vazifeleri, Kur'ân-ı Kerim'de ve Peygamberimizin mübarek sözlerinde apaçık ifade olunmuştur. Bu görevleri şu şekilde özetliyebiliriz.

1. Anamıza, babamıza nâzik davranmalı, maddî ve mânevî imkânlarımız ölçüsünde onlara iyilikte bulunmalıyız.
2. Ana ve babamıza karşı, en ufak bir saygısızlığı ve bıkkınlığı andıracak hiçbir davranışta bulunmamalıyız.
3. Ana ve babamıza sert ve kaba söz söylememeli ve gönüllerini kıracak bir dil kullanmamalıyız.
4. Yüzlerine öfkeli bakmamalı; onlara karşı ekşi ve asık suratlı olmamalı; her zaman güler yüzlü bulunmalıyız.
5. Çağırdıkları vakit hemen yanlarına koşmalı, her ne söylerlerse yumuşak ve tatlı sözle karşılık vermeliyiz.
6. Ana ve babamızın bütün dediklerini, Allah'a itâatsizlik ve dînin emirlerine aykırılık olmadıkça, can kulağı ile dinlemeli ve ciddiyetle yerine getirmeliyiz.
7. Her hususta onların rızasını kazanmaya, onları kendimizden memnun bırakmaya çalışmalıyız.
8. Onların hizmetlerine koşmayı, kendi hizmetlerimize ve önemli işlerimize tercih etmeliyiz.
9. Onları yardıma muhtaç halde görünce, bütün varlığımızla yardımlarına koşmalı ve bu vazifeyi onurlarını rencide etmeden seve seve yapmaya çalışmalıyız.
10. Bir yerde otururken anamızın veya babamızın gelmesi halinde, hemen saygı ve sevgiyle ayağa kalkmalı ve onlar oturmadıkça veya izinlerini almadıkça oturmamalıyız.
11. Yolda yürürken saygısızlık sayılacak şekilde önlerine geçmemeliyiz.
12. Onların olduğu yerde, onlardan izin almadan bir yere gitmemeliyiz.
13. Vefatlarından sonra onları daima rahmetle anmalı, arkalarından

hayır dualar etmeliyiz, onlar için iyilikler yapmalıyız. Onların vasiyetlerini yerine getirmeli, dostlarına ikram etmeliyiz.

İşte bütün bunlar, İslâmın bize öğrettiği ahlâkî vazifelerdir.

- Ana ve babamıza ne kadar iyilik yapar, onları kendimizden ne derece memnun edersek, ilerde çocuklarımızdan da o seviyede iyilik görür, memnun kalırız.

KARI-KOCANIN KARŞILIKLI GÖREVLERİ NELERDİR?

- Karı ile koca arasında herşeyden evvel, karşılıklı **samimî bir sevgi** olmalıdır.
- Herbiri diğerini, kendisine ölünceye kadar hayat yoldaşı, öldükten sonra da her türlü kötü huylardan arınmış cennet arkadaşı olarak kabûl etmelidir.
- Evlenmiş olan bir erkek, evinden başka bir şey düşünmemeli; kurduğu yuvayı sağlamlaştırmak için elinden geldiğince çalışmalıdır.
- Ailede çoğunlukla ev dışı işleri düşünmek, ailenin her türlü ihtiyaçlarını tamamlamaya çalışmak, erkeğe ait bir sorumluluktur.
- Karısının dinî bilgisini, ibadet ve ahlâkını yoklayarak bu hususta bir eksiği varsa, onu tamamlamak ve öğretmek te erkeğin görevidir.
- Erkek hanımına karşı nezaketle ve yumuşaklıkla muamelede bulunmalıdır. Kadının olur olmaz sözlerinden rahatsız olup da kavga çıkarmaya kalkışmamalı, onun sinirli hallerine karşı anlayışlı davranmalıdır. Peygamber Efendimiz:

  "Mü'minlerin îman yönünden en olgun olanları, ahlâkı güzel olan ve ailesine nezaketle muamele edenleridir. Sizin hayırlınız, karısına hayırlı olandır. Ben aileme karşı sizin en hayırlınızım" buyurmuşlardır.

  Diğer bir sözünde de şöyle buyururlar:

  "Kadınlara kerîm, yani iyi insanlardan başkası ikrâm etmez; onlara ihânet ve saygısızlık edenler de, ancak leîm yani kötü adamlardır."

- Hanımla bey arasındaki bağın kuvvet bulması, **huzurlu bir aile ortamı** kurulabilmesi için, kadın da:

  – Kocasını **ailenin** direği bilmeli,

  – Ona sevgi ve saygı ile bağlanmalı,

  – Allah'ın emirlerine uymalı,

  – Ev idaresine ve çocukların eğitimine dikkat etmeli,

  – Kocasının kazandıklarını savurmaktan çekinmeli ve evine sahip olmalıdır. Efendimiz bu hususla ilgili buyururlar ki:

  "Kıyâmet gününde kadına evvelâ namazdan, sonra kocasına olan saygıdan sorulacaktır."

- Namazını kılan, orucunu tutan, nefsini haramdan koruyan, saygılı bir kadının gideceği yer, doğruca Cennettir.

KARDEŞLERİN BİRBİRLERİNE KARŞI VAZİFELERİ NELERDİR?

- Kardeşler bir bütünün parçaları gibidir. Hiçbir sebeb, kardeşleri birbirinden koparıp uzaklaştırmamalıdır. Para, servet ve miras gibi herhangi maddî bir şey ile, kardeşlik bağını gevşetmemiz, İslâmın ahlâkî normlarına uygun değildir.
- **Kardeşlerimizin menfaatlerini, kendi menfaatlerimiz kadar kıymetli bilmeliyiz.**
- Kardeşler arasındaki sevgi ne kadar samimî ve güçlü olursa, aile ocağının kuvvet ve samimiyeti de o derece sağlam olur.
- Büyük kardeşlerimiz (ağabeyler), babamız ve anamız demektir. Binaenaleyh küçük kardeşlerin büyüklerine karşı saygılı olması, büyüklerin de küçükleri himaye etmesi, onlara karşı şefkatli ve anlayışlı davranması, dinî ve ahlâkî bir sorumluluktur.

HISIM VE AKRABALARIN BİRBİRLERİNE KARŞI VAZİFELERİ NELERDİR?

- Hısım ve akrabalarımıza karşı sevgi dolu olmalıyız.
- Derecelerine göre şefkat ve sevgi göstermeliyiz.
- Yardıma muhtaç olanların yardımına koşmalıyız.
- Vakit vakit ziyaretlerine gitmeli; uzakta bulunanların hediye ve mektuplarla, telefonlarla hatırlarını sormalıyız.
- Bu şekilde davranarak aile bağlarını sağlamlaştırmak ahlâkî vazifedir. Dînimizin emridir.
- **Hısımlarını sevmeyenler, ahlâk açısından iyi bir insan sayılmazlar.**
- Aile yuvası, hısım ve akrabalık bağlarıyla kuvvetleşir. Teyzelerimiz, halalarımız, dayılarımız ve amcalarımız, bizim anamız-babamız makamındadırlar. Onlara gerekli sevgi ve saygıyı göstermeliyiz. İslâm'ın emri böyledir.

İNSAN İLİŞKİLERİNDE UYMAMIZ GEREKEN TEMEL İLKELER NELERDİR? (SOSYAL VAZİFELER)

• İnsanlar, yaratılış yönünden **medenî**dirler, yani **toplu yaşamak ihtiyacında**dırlar. Bu cihetle aralarında karşılıklı bir takım vazifeler cereyan eder. Bunlara riayet etmedikçe, cemiyet hayatı devam edemez.

Toplu yaşamak, insan fıtratının gereği olduğu gibi, dînimizin de emridir. Toplumdan kopmak, insanlardan kaçmak, İslâm'ın men'ettiği hususlardandır.

Nitekim İbn-i Abbas Hazretleri, birinin mescidde: **"Allah'ım, insanlardan beni müstağnî kıl! Onlara ihtiyaç duymayayım."** diye dua ettiğini duyunca, ona şu uyarıyı yapmaktan kendini alamamıştır:

– "Ey adam, ben senin Allah'tan ancak ölümü istediğini görüyorum. Çünkü insanlar yaşadıkları sürece birbirlerinden müstağni olamazlar. Hep beraber yaşamak ve birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamak zorundadırlar."

Peygamber Efendimiz de bu hususta şöyle buyurmuştur:

"İnsanların arasına karışıp onlardan gelen eziyetlere sabreden mü'min, insanların arasına karışmayıp onlardan gelen eziyetlere de sabretmeyen mü'minden daha hayırlı ve üstündür."

• İnsana toplumdan uzaklaşma isteği, iki noktadan gelir:

1. Ruhunu tiksindiren bazı olayların cereyanı,

2. Sorumluluklardan kaçma isteği.

Her iki husus da İslâm'ın insana kazandırmak istediği karaktere, vermek istediği terbiyeye zıttır. Bu hâlin takvâ ile de alâkası yoktur. Çünkü takva, toplum içinde olur.

Toplum bireylerinin birbirlerine karşı olan vazifelerine de kısaca değinelim. Bu vazifelerin başlıcaları şunlardır:

1. **Hayat hakkına saygılı olunmalıdır.**

Her insan, yaşamak hakkına sahiptir. Kimse haksız yere bu hakkı ortadan kaldıramaz. İslama göre, haksız yere bir adam öldüren, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Bir insanın yaşamasına yardım eden de, bütün insanları yaşatmış gibi sayılır.

2. **Hürriyetlere saygı duyulmalıdır.**

Allah insanları hür olarak yaratmıştır. Hiç bir kimse başkasının esîr ve kölesi değildir. Ancak hür olmak, aklına her eseni yapmak, nefsinin her çektiğini yerine getirmek değildir. Her insan, hürriyetini başkalarının hak ve hürriyetlerine tecavüz etmeksizin kullanabilir. Ayrıca kendine de zarar verme, hayatını ve sağlığını tehlikeye düşürme hakkına da sahip değildir.

3. **İnançlara ve vicdanî kanaatlere saygılı davranılmalıdır.**

Kişinin fiil ve davranışları vicdanının aynasıdır. Fena davranışlarda bulunan ve yaptığından da pişman olmayan bir insanın temiz bir vicdana sahip olduğu söylenemez.

İslâmiyet, bütün insanların hidayetini ve mutluluğunu arzu eder, temiz vicdanlara büyük kıymet verir. Kirli vicdan sahiplerine de acır, onları aydınlatmaya çalışır. Ancak hiçbir kimsenin inancına, vicdanına baskı yapılmasına da izin vermez.

Kalpteki inançlardan, vicdanlardaki kanaat ve duygulardan dolayı mükâfat ve ceza verecek olan yalnız Allah'tır.

4. **İlmî görüşlere saygı gerekir.**

İslâm'da kişilerin ilmî görüşlerine saygısızlık edilmesi de câiz görülmez. Ancak bir fikir ve ilmî kanaatın doğru olup olmadığı hakkında, yine ilmî bir tarzda fikir yürütülebilir.

5. **Nâmus ve kişilik onuruna saygı gösterilmelidir.**

İslâm'da herkesin nâmusu, onuru tecavüzden korunmuştur. Bunun içindir ki **gıybet, iftira, alay** ve **sövme**, dinimizde kesin olarak haram kılınmıştır.

6. **Mülkiyet haklarına saygı şarttır.**

İslâm'da herhangi bir kimsenin mülküne ve mülkünü kullanım hakkına müdahale etmek haramdır. Herkesin yasal malları tecavüzden koruma altındadır. Kazandığı kendinedir.

HER İNSANIN SAHİP OLMASI GEREKEN GÜZEL HUYLAR

TAKVA

ALLAH'A İSYANDAN KORKMALI, KÖTÜLÜKLERDEN KAÇMALIYIZ

Takva, Allah'a isyandan korkmak, haramdan ve şüpheli şeylerden sakınmak demektir. Takva sahibi olan kimse, güvenilir bir insandır. Böyle bir kişiden, kimseye fenalık gelmez.

Hukuk önünde insanlar birbirlerine eşit olup Allah katında üstünlükleri ancak takvâları ile ölçülür. Kur'ân-ı Kerîm'de: **"Şüphe yok ki Allah yanında en değerliniz, en çok takva sahibi olanınızdır"** buyurulmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm'de **takvânın 3 aşaması** zikredilmiştir:

1. Gizli, açık her tür şirki (Allah'a ortak koşmayı) terketmek.

2. Günahları, kötülükleri terketmek.

3. Mâsiva denen ve kalbi Allah'tan uzaklaştıran her şeyi terketmek.

EDEB

HADDİMİZİ BİLMELİYİZ

"Edep Ya Hu"

Edeb; güzel terbiye, iyi huyların sahibi olmak, her konuda haddini bilip o sınırı aşmamak demektir.

Edeb, insanı nefsin uygunsuz istek ve heveslerine uymaktan korur ve kurtarır.

Edebden yoksun bir insanın, topluma zararı dokunur.

Gönül insanları edebi şöyle tanımlamışlardır:

"Edeb, senden büyük olana saygı göstermen, senden küçük olana şefkat etmen, dengin olanlarla da iyi geçinmendir."

Sevgili Peygamberimiz edeble ilgili şöyle buyurmuştur:

"Hiçbir baba, çocuğuna güzel edebden daha üstün bir hediye vermemiştir."

"Çocuklarınıza ikramda bulununuz ve edeblerini iyi veriniz."

İslâm'a göre, edebin kaynağı Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamberin sünneti, yani örnek yaşayışıdır.

Cenâb-ı Hak: **"Sizin için Allah'ın Resûlünde en güzel örnekler vardır"** buyurarak, müslümanın her hususta olduğu gibi, edebde de Hz. Peygamber'i rehber ve örnek seçmesini emretmiştir.

İHLAS

İNANCIMIZDA VE AMELLERİMİZDE SAMİMİ OLMALIYIZ

İhlâs; herhangi bir işi, güzel bir niyetle, temiz bir yürekle yapmak, o işe Allah'ın rızâsından başka bir düşünce karıştırmamak demektir.

Yapılan işlerin kıymeti, ihlâsa bağlıdır. İhlâs arttıkça amellerin kıymet ve fazileti de artar.

• **Kur'ân-ı Kerîm'de** ihlâs üzerinde çok durulmaktadır:

"Onlar dîni yalnız Allah'a has kılarak O'na kulluk etmekle emrolundular" (el-Beyyine, 5).

"Dikkat edin, hâlis din Allah'ın dînidir." (Zümer, 3).

"Ancak tövbe edenler, nefislerini ıslâh edenler, Allah'ın kitâbına sarılanlar ve dinlerine Allah için samimi bağlananlar müstesnâ..." (en-Nisâ, 146).

• **Resûl-i Ekrem Efendimiz** ise, ihlâsın kıymet ve faziletini şu şekilde ifade buyurmuşlardır:

"Allah'ın bu ümmete yardımı, ancak zayıflarının duaları, ihlâsları ve ibâdetleri sayesindedir."

"Amelin hâlis (samimi) olsun. Azı da sana yeter."

İTAAT

EMİRLERE BOYUN EĞMELİYİZ

İtâat; bir yöneticinin verdiği emirleri dinlemek ve onlara uymaktır. Müslüman herşeyden önce Allah'a itâatle, emirlerini yapıp yasaklarından kaçmakla mükelleftir. İnsanın dünyevî ve uhrevî mutluluğu da bu itâate

bağlıdır. İtâatın zıddı **isyan**dır.

Müslümanlar, Allah'a itâattan sonra Resûlüne de itâata mecburdurlar. Devlet reisine ve kanunlarına itâat da yine müslümanlar için bir yükümlülüktür. Kur'ân'da şöyle buyurulur:

"Allah'a itâat edin, Allah'ın Peygamberine ve sizden olan emir sâhiplerine de itâat edin." (en-Nisâ, 59).

Ancak devlet reisinin, emir ve hükümlerine yasal olduğu, yani Allah'ın emir ve yasaklarına aykırı olmadığı takdirde itâat edilir. Meşrû olmayan emirlere uymak zorunluluğu yoktur.

Meselâ, âmir me'muru rüşvet almaya, insanların hakkını çiğnemeye, devletin parasını çalmaya, devlet malını şahsî menfaatinde kullanmaya sevketmek istese, bu tür emirlere boyun eğilmez. Ama yasal emirlerinde, âmirine itâat şarttır. Memleketin dirlik ve düzeni, âsayişin korunması bu itâata bağlıdır.

İSTİKAMET

DOĞRU YOLDAN AYRILMAMALIYIZ

İstikamet; adâletten, doğruluktan ayrılmamak, dine uygun şekilde ve akıl çerçevesi içinde hareket etmek demektir.

Beş vakit namazın her rek'atında müslümanlar, **"Ey Rabbimiz, bizi doğru yola (sırat-ı müstakime) ilet"** diye Allah'a dua ederler. Kur'ân, her zaman doğru olmamızı, aleyhimizde olsa bile istikamet ve doğruluktan ayrılmamızı emreder:

"Emrolunduğun gibi dosdoğru ol, istikamet üzere bulun." (Hûd, 111).

"Ey imân edenler, Allah'tan korkun ve doğruolanlarla beraber olun." (et-Tevbe, 119).

İTİMAT

SÖZÜNE VE İŞİNE GÜVENİLEN KİŞİ OLMALIYIZ

İtimad; güvenmek, emniyet etmek, bir şey'e kuşku duymadan bel bağlamak demektir. Halkın îtimadını kazanmak, güvenilir olmak, kişi için güzel bir nitelik, mutluluk veren bir beceridir. Bir hadîs-i şerifte Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Kişiye dînine ve dünyasına ait herhangi bir konuda güven duyulması, mutluluk ve huzur olarak ona yeter."

İtimad edilir bir şahsiyete sâhip bulunmak, aslında Peygamberlerin başta gelen hasletleri, temel vasıflarıdır.

Güven ve îtimad duyulan kimseler, aynı zamanda pek çok yüce haslet ve yüksek ahlâkı da kendilerinde toplayan kimselerdir. Bu kimseler yalancılık, aldatma, ihanet, kandırma, hilekârlık, haksızlık, çıkarcılık gibi kötü huylardan uzak oldukları gibi, bu kötü huyların zıdları olan doğruluk, dürüstlük, hakperestlik, diğergâmlık gibi yüksek vasıflara da sâhiptirler.

İnsanların birbirlerine olan güven ve îtimadları sarsıldığı takdirde, toplumdan huzur ve emniyet kalkacak; herkes birbirinden çekinip, korkar, şüphelenir hâle gelir.

Bu durum ise, toplum hayatını temelden sarsacağı gibi, bilhassa ekonomik hayatı büyük ölçüde etkileyerek, felce uğratır. Ferdler birbirlerine güven duymaz, aldatılmaktan şüphelenirse, birlikte nasıl iş yapılacak, nasıl şirket ve ortaklıklar kurulacak, nasıl yatırımda bulunulacaktır?

Bunun içindir ki Peygamber Efendimiz:

"Doğru ve güvenli (îtimad edilir) tüccar, kıyâmet gününde Peygamberler, sıddıklar ve şehidlerle birlikte haşrolur" buyurmuştur.

Mü'min güzel huyu, düzgün davranışları ile, herkesin îtimadını kazanmaya çalışmalıdır. Şahsına karşı beslenen îtimadı kıracak tutum ve davranışlardan titizlikle uzak kalmalıdır. Her hususta güvenilen biri olmakta, kişi için maddî ve mânevî faydalar olduğu gibi, toplum için de büyük yararlar söz konusudur.

İKTİSAT

HER HUSUSTA TUTUMLU OLMALIYIZ

İktisad; tutumlu hareket etmek, gereğinden ne az, ne de çok harcamaktan kaçınmak, orta yoldan yürümek demektir.

İnsan tutumlu olmak sayesinde **huzurlu** yaşar. Peygamberimiz: **"İktisad üzere yaşayan fakir olmaz"** buyurmuştur.

İktisadın zıddı israftır. İsraf, aşırı gitmek, saçıp savurmak, gereğinden fazla harcama yapmak demektir.

İsraf, bireylerin ve toplumların yıkılmasına yol açar. Bunun içindir ki Kur'ân'da **"Allah Teâlâ isrâf edenleri sevmez", "Saçıp savuranlar şeytanın kardeşleridir"** buyurulmuştur. (el-İsrâ, 27).

İktisad, cimrilik ile savurganlık ortasında bir davranıştır. Kur'ân'da şöyle emredilmektedir:

"Elini boynuna bağlanmış yapma. Tamamen de açma. Sonra kınanır, üzüntü içinde kalırsın." (el-İsrâ, 29).

Tutumlu olmak; sadece yemede, içmede, para harcamada olmaz. İslâmiyet, her hususta, hattâ **ibâdette bile** iktisadı emretmiş; savurganlıktan sakınılmasını istemiştir.

Meselâ, abdest alırken suyu fazla harcamak, dînimizde mekruhtur. Efendimiz bir gün Ashâbdan Sa'd bin Ebî Vakkas'ı suyu bol bol dökünerek abdest alır halde görmüş ve ona:

– Bu israf ve savurganlık nedir ki? demişti.

Sa'd bin Ebî Vakkas hayret dolu bir sesle:

– Abdestte de israf olur mu yâ Resûlâllah? diye sordu.

Peygamberimiz Sa'd'a şu karşılığı verdi:

– Evet, akan bir nehrin kıyısından bile abdest alsan, suyu bol bol harcadın mı israf olur." (İbn-i Mace)

Müslüman, her hareketinde tutumlu olmak, bilhassa doğal kaynakları israfsız kullanmak zorundadır.

KANAAT

ÇALIŞMAKTA GAYRETLİ OLMALIYIZ, AMA ELDE ETTİĞİMİZ NETİCEYLE DE YETİNMELİYİZ

Kanâatı yanlış anlamamak lâzımdır. **Kanâat, az kazanç ve az çalışma ile yetinip tenbel tenbel dolaşmak değildir.** Belki hırs ve açgözlülükten kaçmak, başkalarının elindekilere göz dikmeyip hakkına râzı

olmak, **gönül huzuruyla yaşamaktır.**

Kanâat, kişinin gayret ve çalışması karşılığında elde ettiği neticeden hoşnut kalmasıdır. Var olanı yeterli bulup çalışmayı terk etmek ise; himmetsizlik, gayretsizlik ve tenbelliktir. Yüksek bir nitelik olan kanâatle bir ilgisi yoktur.

Kanâat aslında bir gönül zenginliğidir. Göz tokluğudur. Zengin bir kalbe sahip olan bir insan, Allah'ın bir lütfu olarak kavuştuğu nimete şükreder. Hiç kimsenin desteğine ihtiyaç duymadan onurlu bir şekilde yaşar. Aç gözlülük edip kıskançlık ateşleriyle kendini yakmaz. Hırs ile kendini yeyip bitirmez.

Peygamber Efendimiz kanaat hakkında şöyle buyurmuşlardır:

"Kanâat tükenmez bir hazinedir."

"Allah'tan kork ve şüpheli şeylerden kaçın, insanlar içinde en iyi kul olursun. Kanâatkar ol, insanların en çok şükredeni olursun."

"Kanâat eden izzetli olur, açgözlülük eden ise zillete düşer."

ÜLFET

İNSANLARLA KAYNAŞMALIYIZ, GEÇİMLİ OLMALIYIZ

Ülfet; hayatı paylaşmak zorunda olduğumuz insanlarla görüşmek, konuşmak, kaynaşmak, güzel geçinmek, sevecen olmak demektir.

İnsanlar toplu halde yaşarlar. Herkes birbirine muhtaçtır. Birbirleriyle görüşmek, konuşmak, iyi geçinmek zorundadırlar.

Güzel ahlâk sâhibi bir kimse, insanlarla iyi geçinir, güzel ilişkiler ve samimî dostluklar kurar.

Böylelikle herkesin sevgisini ve güvenini kazanır. Zaten dînimizin emri de budur.

Aslında kötü ahlâklı, şerli kimselerle dostluktan ve beraberlikten insana zarar gelir.

> Herkes ile görüşmek elbette uygun değildir. Fakat herkesten kaçmak da yerinde bir davranış olmaz.

Şu halde geçerli bir sebep olmadan insanlardan uzaklaşmamalıdır. Peygamberimizin şu sözlerine kulak verilmelidir.

"Mü'min ülfet eder ve kendisiyle ülfet edilir. Ülfet etmeyen ve kendisine ülfet edilemeyen kimsede hayır yoktur."

"İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır."

EMNİYET

EMANETLERİ KORUMAKTA TİTİZLENMELİYİZ

Emniyet; bir şey'e güvenmek mânasına geldiği gibi, kendisine güvenilmek mânasına da gelir.

> İnsanların sırlarını ve emanet bıraktıkları mallarını güzelce saklamak bir emniyet eseridir.

Emniyet, insanda doğruluktan ileri gelen yüksek bir vasfı ifade eder. Bu bakımdan emniyet doğruluğun sonucudur. Emniyetli kişi, yanında bulunan emaneti inkâr etmez. Gördüğüne, olduğu gibi tanık olur. Hakkı gizlemez.

Bireyleri arasında emniyet bulunmayan bir toplum, geleceğinden emin olamaz. Çökmeye mahkûmdur. Emniyeti kötüye kullanmak, aynı zamanda iki yüzlülük alâmetlerindendir. Nitekim Peygamberimiz:

"İki yüzlülüğün alâmeti 3'tür: Söyleyince yalan söyler. Söz verince sözünü yerine getirmez. Kendine emniyet edilince bu emniyeti kötüye kullanır, yani hıyânet eder" buyurmuşlardır.

İNSAF

GERÇEKLER ALEYHİMİZE BİLE OLSA HER ZAMAN KABULLENMELİYİZ

İnsâf; adâlet dairesinde hareket ve gerçeği kabullenmek ve itiraf etmektir. İnsaf, ciddî ve soylu bir insanın ayrılmaz vasfıdır.

Peygamberimiz:

"İnsaf dinin yarısıdır" buyurmuştur. Çünkü din, gerçeklerin kabul ve itirafını, hakka ve doğruya teslim olmayı esas alır. Bilinçli dindarlar, aleyhlerine bile olsa hak ve hakikatı itiraftan geri durmazlar. Bu cihetle dînin yarısına denk ahlâkî bir meziyet ve hasletin sahibi olmuş olurlar.

HAKPERESTLİK

DOĞRULARI İTİRAFTA, GERÇEKLERİ KABÛLDE DUYARLI OLMALIYIZ

Hak, Allah Teâlâ'nın isimlerinden biridir. Her gerçekliği sâbit ve doğru olan şey'e de Hak denir. Karşıtı **bâtıl**dır.

Kişinin yasal olan yetkilerine, iktidarına, bir şey üzerindeki mâlikiyetine de **hak** denilmiştir. Bunun çoğulu hukuktur.

İnsanların fiil ve davranışları, ya **Yaratana** veya **yaratılmışlara** dönük olmak üzere iki yönlüdür. Bunların birbirleriyle olan ilişkileri hak kavramı üzerine kurulmuştur.

İyi bir kul ve iyi bir insan olmak için, her hak sahibine hakkını vermek gerekmektedir. Peygamberimiz bu hususu şu şekilde ifade buyurmuşlardır:

"Vücudunun senin üzerinde hakkı vardır. Gözünün senin üzerinde hakkı vardır. Hanımının senin üzerinde hakkı vardır. Misafirinin senin üzerinde hakkı vardır. Her hak sahibine hakkını ver."

Müslüman; hakkı seven, hak yolunda yürüyen, hak için yaşayan kişidir. Hakperesttir. Bu söz, insanlara karşı görevini kusursuz yerine getirmek, kendi aleyhine bile olsa onların haklarına saygı göstermek mânasına gelir.

Bu dünyada insanların ve diğer canlıların haklarına saygılı olunmazsa, yarın hesablaşma gününde mutlaka haklı haksız ayrılacaktır. Gasbedilen

haklar sâhiplerine geri verilecek, başkalarının haklarına tecavüz edenler, ağır cezalara çarptırılacaklardır.

Peygamberimiz bu hususa:

"Kıyâmet gününde haklar sâhiplerine geri verilecektir. Boynuzlu koyundan boynuzsuz koyunun bile öcü alınacaktır" buyurmak suretiyle işaret etmişlerdir.

Bu bakımdan hesaplaşma gününün varlığına yürekten inanan bilinçli bir müslüman, başkalarının haklarını çiğnemekten son derece çekinir. Kendi aleyhine bile olsa, hak yolundan sapmaz, hakperestlikten ayrılmaz.

Bir Bedevînin Efendimizde bir deve alacağı vardı. Bir gün ashâbıyla oturmuş sohbet ederken bu Bedevî hışımla içeri girdi ve alacağını Peygamberimizden kaba ve kırıcı bir tavırla istedi. Bu küstahlığa sinirlenen sahâbîler, adamın üzerine yürüyüp Bedevîyi dövmek istediler. Fakat Peygamberimiz derhal araya girip,

"Bırakın! Hak sahibinin (alacaklının) söz hakkı vardır" diyerek onlara engel oldu. Daha sonra borç aldığı deveden daha iyi bir deve satın alarak Bedevîye ödemelerini ashâbına emretti. Böyle yapmasının sebebini de şu şekilde îzah etti:

"En hayırlınız, borcunu en iyi şekilde ödeyeninizdir."

TEENNİ

DÜŞÜNMEDEN, ARAŞTIRMADAN, ACELEYLE KARAR VERMEMELİYİZ

Bir işte acele etmeyip temkinli, tedbirli, düşünceli hareket etmeye **teenni** denir.

Teenni ile hareket, başarının esaslarındandır. Bu hususta Peygamberimiz şöyle buyurmuşlardır:

"Bir iş yapmak isteyince teenni ile hareket et. Tâ ki Allah sana bir çıkış yolu (başarı kapısı) açsın."

Dünyevî işlerde başarılı olmak için mutlaka teenni şarttır. Yani yapılan işte hırsa, aceleye, telâşa kapılmamalı; başını sonunu iyi düşünmeli, başarılı olmak için lâzım olan bütün şartlara uygun hareket etmeli ve her türlü tedbire başvurmalıdır.

Cenâb-ı Hak, Hakîm isminin gereği olarak eşya ve olayların vücud bulmasını bir merdiven basamakları gibi bâzı merhalelere bağlamıştır. Merdivenle bir yere tırmanmak için nasıl basamakları teker teker çıkmak gerekiyorsa, yaptığımız işte de neticeye ulaşmak için zorunlu şart ve sebebleri daima göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Teenninin zıddı, **acelecilik**tir.

Acelecilik, bir işin vaktinden önce olmasını istemektir. Bu, tıpkı bir merdiveni, basamaklarını atlıyarak tırmanmaya benzer. Başarısızlığa uğranılması çoğu kere kaçınılmaz bir sonuçtur.

Peygamberimiz bu sebeble:

"Acele, Şeytan'dan; teennî ise Allah'tandır" buyurmuştur.

Teenni ile hareket edildiğinde, Cenâb-ı Hakk'ın Hakîm ismine uyulmuş, başarı için fiilî bir dua da yapılmış olur.

Peygamberimiz bu hususu:

"İki huy vardır ki, Allah onları sever: Biri hilim (yumuşak huyluluk) diğeri de teenni..." demek suretiyle ifade etmişlerdir.

İYİMSERLİK
[TEFE'ÜL]

OLAYLARI HEP HAYRA YORMALI; HAYATA DAİMA OLUMLU YÖNDEN BAKMALIYIZ

Tefe'ül; bir şey'i uğurlu sayma, bir olayı hayrın başlangıcı görme demektir. Tefe'ül, iyimserlik ve güzel düşünce eseridir.

Zıddı, bir şey'i hayırsız görmek, bir olayı uğursuzluğa alâmet saymak demektir. Bu ise olumsuz düşünce, kötümserlik ve fena kuruntu eseri olduğundan caiz bulunmamıştır.

Tefe'üle en güzel misâl, Peygamberimizin Hudeybiye seferinde Süheyl bin Amr'ın ismiyle tefe'ül buyurmasıdır.

Hudeybiye'de Kureyşlilerle müslümanların barış görüşmeleri tam çıkmaza girdiği bir sırada, Kureyş'ten Süheyl bin Amr'ın reisliği altında bir hey'etin barış şartlarını görüşmek üzere yola çıktığı duyulmuştu. Bu haberi işiten Efendimiz, **"kolaylık, uysallık ve yumuşaklık"** mânalarına gelen **"Süheyl"** ismini hayra yorarak ashâbına: **"Artık işimiz kolaylaştı"** buyurdular. Nitekim, Süheyl'in gelmesinden sonra anlaşmanın imzalanması mümkün oldu.

TEFEKKÜR

YAPTIKLARIMIZI VE YAPACAKLARIMIZI ÇOK İYİ DÜŞÜNMELİYİZ; MANTIĞIMIZI TAM YERİNDE KULLANMALIYIZ

Tefekkür; düşünmek, bir mes'ele hakkında fikri çalıştırmak konunun bütün alternatiflerini gözden geçirmek demektir. Zıddı, **gaflet** ve **düşüncesizlik**tir.

Tefekkür, ilim ve tecrübe, fikir ve muhakeme ile anlayış kapasitesini geliştirip basîreti (sezgi gücünü) artırır. İnsanda ve kâinatta cilvelenen Rabbanî hakikatları kavramakta idrâke derinlik kazandırır.

Tefekkür insanı olgunlaştırır. Düşünceyi sığlıktan ve taklidden kurtarır. Böylece insan, kendine hücum eden şüphe ve vesveseleri kolayca zihninden savabilir.

Mantık ve muhakeme, delil ve hüccet, tefekkürün kanatlarıdır, ayaklarıdır. İnsan bunlarla hakikatın kapısından girer, birçok yeni gerçeklere ulaşır. Bir esastan binlerce netice ortaya koyabilir. Bilinenlerden hareketle bilinmeyen nice gerçeklere varabilir. Dimağında taze fikirler doğar, aklına yeni ufuklar açılır. Maddî ve mânevî birçok buluşlar, hep tefekkürün neticesidir.

Dînimiz, Yüce Yaratanımızın varettiği yaratıklar üzerinde tefekkür edip Allah'ın kudretini kavramayı, büyük bir ibâdet saymıştır.

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli âyetlerinde **düşünmeyi emretmiş**, tefekkür eden kullarından överek söz etmiştir:

"Onlar ayakta iken, otururken, yanları üzerine yatarken, Allah'ı anarlar. Göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler. 'Rabbimiz sen bütün bunları boşuna yaratmadın' derler" (Âl-i İmrân, 191).

Peygamberimiz de, **"Bir saat tefekkür, bir yıllık ibadetten hayırlıdır"** buyurarak tefekkürün ne derece kıymetli bir ibadet ve hayırlı bir amel olduğunu belirtmişlerdir.

İbrahim Edhem'e:
– Niçin çok düşünüyorsun? diye sorduklarında, o da:
– **Tefekkür, aklın sadakasıdır,** cevabını vermiştir.

TEVAZU

ALÇAK GÖNÜLLÜ OLMALIYIZ

Tevâzu; alçakgönüllülük, rütbe bakımından astı sayılan kimselere karşı böbürlenmemek, kendini öz değerinden yukarı göstermemek mânalarına gelir. Zıddı kibir ve gururdur.

Tevâzu' Allah katında ne kadar yüksek bir haslet ise, kibir ve gurur da o kadar düşük bir duygudur. Peygamberimiz:

"Allah tutumlu olanı zengin eder. Savurgan olanı ise fakir düşürür. Tevazu' göstereni yükseltir. Kibirlenip böbürleneni ise alçaltır." buyurmuştur.

İnsan hangi durum ve sosyal statüde bulunursa bulunsun, diğer insanlardan bir üstünlüğü bulunmadığını bilmelidir. Şayet kendisinde onu üstün kılan nitelik varsa, onun Allah'ın bir lütfu olduğunu düşünmeli ve bu lütfu verenin almaya da gücü bulunduğunu hatırından çıkarmamalıdır. Peygamberimiz:

"Hepiniz Âdemdensiniz, Âdem ise topraktandır" buyurarak tevazu gerekçelerinden birine vurgu yapmışlardır.

Peygamberimizin şu ifadeleri de dikkat çekicidir.

"Allah beni kul olmak ile saltanat sahibi olmak arasında serbest bıraktı. Hangisini seçeceğim hususunda durakladım. Melekler içinde en sevdiğim Cebrâil yanımdaydı. Başımı ona döndürerek baktım.

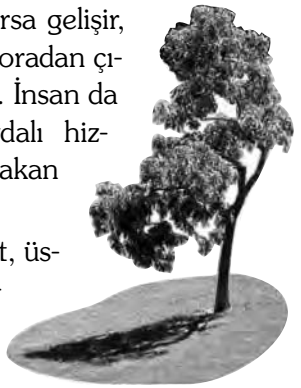
– Rabbine karşı mütevâzi ol, dedi. Bunun üzerine ben de sultan peygamber olmayı bıraktım, kul peygamber olmayı tercih ettim."

SEBAT

YAPTIĞIMIZ İŞTE SONUÇ ALANA KADAR DİRENMELİYİZ

Bir fiilde, bir kanâatte veya bir fikirde sarsılmadan devam etmeye, başlanan hayırlı bir işin sonucunu alana kadar direnç göstermeye **sebat** denir.

"Sâbit olanlar nâbit (verimli) olurlar" sözü meşhûrdur. Sebat, başarının temel şartlarından biridir.

Nasıl ki ağaç dikildiği yerde sökülmeden durursa gelişir, meyve verir. Fakat bir yerden çıkarılıp öbür yere, oradan çıkarılıp başka bir yana dikilirse, kurur, filizlenemez. İnsan da böyledir. İşinde sebat ederse, işinin ehli olur. Faydalı hizmetler yapar. Fakat her başladığı işi yarıda bırakan adam, hiç bir işe yaramaz hale gelir.

Sebat, hakta ve hayırda olursa, güzel bir fazilet, üstün bir meziyettir. Faydasız, boş ve yanlış şeylerde sebat göstermek, ısrar etmek doğru değildir.

Aslında buna sebat demek uygun değildir. İnad demek daha doğrudur. Şu halde hakta, hayırda gösterilen kararlılık, sebat; bâtılda ve menfide gösterilen ısrar ise, inad sayılır.

Hakkın karşısında inad göstermek, aklın kıtlığından ve insafsızlıktan ileri geldiği cihetle, büyük bir kusurdur.

DİLİNİ TUTMAK

AĞZIMIZI GEREKSİZ SÖZLERDEN KORUMALIYIZ

Dilini tutmak, çok mühimdir. Dil insanı hem kurtarır, hem batırır. Cirmi küçük, ama cürmü büyük nesnelerdendir.

Aslında konuşmamak çok kolay bir iş gibi insana gözükür. Ama nefis ve Şeytan, vazifeleri icabı insanı zor duruma düşürmek için devamlı dürterler, zorla konuşmaya sevkederler.

Dil, şeytanın en kolay yönlendirdiği insani cihazlardan biridir. Bir hadîs-i şerifte:

"İnsanların hatâlarının çoğu dilindendir" buyurulmuştur.

Şeytana galebe çalmanın en kesin yolu, diline hâkim olmaktır. Bu husus, hadîs-i şerifte şöyle ifade edilmektedir:

"Hayır olmayan herşeyden dilini çek, konuşmayı terket. Ancak bu sâyede şeytana galebe çalarsın."

Bir diğer hadîste de Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Diline ve şehvetine hâkim olma hususunda bana garanti veren kimsenin Cennete girmesine ben garanti veririm."

Görüldüğü gibi, diline hâkim olmak, insanın selâmet sahiline çıkma garantisidir. **"Selâmette kalmayı arzu eden, susmaya devam etsin"** hadîs-i şerifi, bu hakikati ifade etmektedir.

Bu mânayı kuvvetlendiren bir başka hadîs de şöyledir:

"Allah, konuştuğu zaman sözünden faydalanılan ve sustuğunda da selâmet bulan kuldan rahmetini esirgemesin."

Susmak ve diline hâkim olmak, aynı zamanda büyük bir hikmettir. Peygamberimiz bu hususa da: **"Susmak hikmettir, fakat susanlar azdır"** sözleriyle işaret buyurmuşlardır.

Susan kimse düşünmeye vakit bulur. Düşünerek hareket eden kimse ise, boş, faydasız, zararlı söz ve işlerle oyalanmaz. Böylece hem dünyada, hem de âhirette kazançlı çıkar.

Olur-olmaz yerde, gerekli-gereksiz şekilde, düşünmeden, ağzına geldiği gibi konuşan insan, söylediklerinin çoğundan utanır duruma düşebilir. Böyleleri hafif-meşreb, saygınlığı ve vekarı olmayan, kimse tarafından ciddiye alınmayan kişilerdir. Çünkü düşünerek konuşmazlar. Sık sık gaflara düşerler.

Bu husus hadîs-i şerifte şöyle ifade edilmektedir:

"Mü'minin dili, kalbinin gerisindedir. Konuşmak istediği zaman önce kalbi ile düşünür, sonra söyler. Münâfıkın dili ise kalbinin önündedir. Birşey söylemek istediği zaman, düşünmeden söyler."

HİLİM

OLAYLAR KARŞISINDA ÖFKEMİZİ YENMELİ, SOĞUKKANLI OLMALIYIZ

Hilim; soğukkanlılık, öfkesini yenmek, olaylar karşısında hiddet ve

heyecana kapılmamak demektir.

Hilim, aklen olgunluğun ifadesi; öfke duygusunun mantığa boyun eğmesinin işaretidir. Peygamber Efendimiz genelde şöyle dua ederlerdi:

"Allahım! Beni ilimle zenginleştir, hilim ile süsle, takvâ ile yücelt, sağlık ve âfiyetle güzelleştir."

Diğer bir hadîs-i şeriflerinde de, hilmi, peygamberlerin ahlâkından biri olarak nitelendirmişlerdir.

Hilim, ilim ve bilgelikle beraber bir şahısta bulunursa büyük bir bahtiyarlıktır. Peygamber Efendimiz bu hususa da şöylece işaret buyurmuşlardır:

"Hiçbir şey, diğer bir şeyle, ilim ve hilimden daha faziletli olarak birarada değildir."

"İlim öğrenen, ilmin yanında hilmi (ağırbaşlı ve soğukkanlı olmayı da) öğrensin."

RIFK

İNSANLARA NAZİK VE YUMUŞAK DAVRANMALIYIZ

Rıfk; nâzik olmak, insanlara yumuşak davranmak mânasınadır.

Yumuşak ve nâzik olmak, sert davranışlardan uzak bulunmak, kişiyi toplumda herkese sevdirir. Çözümü zor pek çok mes'eleler yumuşaklıkla, nezaket ve tatlı sözlülükle halledilir.

Rıfk ve yumuşaklık, Peygamberimiz tarafından son derece övülmüştür. Mü'minler dünya ve âhiret hayrına erişmek için nâzik ve yumuşak olma-

ya teşvik edilmişlerdir. Bu hususta ki hadîs-i şeriflerden bâzıları şunlardır:

1. Efendimiz Hazret-i Âişe'ye hitaben şöyle buyurmuştur:

"Ya Âişe, rıfk ve yumuşaklıktan nasibli olan, dünya ve âhiret hayrından (huzurundan) nasîbini almıştır. Rıfk ve yumuşaklıktan mahrum olan da, dünya ve âhiret iyiliklerinden mahrum kalmıştır."

2. "Allah Teâlâ bir hane halkını sevdiği zaman, onların arasına yumuşaklık sokar, tatlı geçim verir."

3. "Allah Teâlâ sertliğe vermediğini yumuşaklığa verir. Bir kulunu sevdiği vakit, ona yumuşak huyluluğu nasib eder. Yumuşaklıktan mahrum bir aile, Allah'ın sevgisinden mahrum demektir."

SABIR

ACILARA DAYANIKLI, TELAŞSIZ VE ÜZÜNTÜLERE DİRENÇLİ OLMALIYIZ

Sabır, acıya katlanmak, dış görünüşüyle insanı rahatsız eden hallere telâş göstermeksizin karşı koymaktır.

İnsan yaşadıkça bir takım acı olaylarla karşılaşır. Dert ve felâketlere mâruz kalır. Bütün bunlar, ilahî takdir eseri ve birer imtihan vesilesidir. İnsana yakışan ilâhî takdire boyun eğmek, başına gelen üzücü halleri soğukkanlılık ve dirençle karşılamaktır. Bu da sabırla olur.

İnsanın başına gelen felâketlerin bir imtihan ve deneme olduğunu belirten Kur'ân, bunlara sabırla karşı koymak gerektiğini şu şekilde ifade eder:

"Muhakkak ki biz sizi biraz korku, biraz açlık ve mallardan, nefislerden, ürünlerden biraz eksiltmekle imtihan ederiz. (Bütün bunlara) sabredenlere müjde et... Onlara bir musibet geldiğinde 'Biz Allah'tan geldik ve elbette O'na döneceğiz' derler." (el-Bakare, 155-156).

Sabrın sonu huzurdur, esenliktir, başarıya erişmektir. Sabır acıdır, fakat meyvesi ve neticesi tatlıdır. Peygamberimiz:

"Sabırdan daha iyi ve daha geniş bir şey insana verilmiş değildir" buyurmuşlardır.

Biri Peygamber Efendimize gelir, malının yok olduğunu, vücudundaki hastalığın uzun süredir kendisini rahatsız ettiğini anlatır. Peygamberimiz ona cevaben şunları söyler:

"Malı yok olmayan, cismi hasta olmayan mü'minde hayır yoktur. Allah bir kulunu sevdiği vakit, onu bir belâ ve üzüntü ile tecrübe eder. O da, düçâr olduğu belâya karşı sabreder."

Sabır başlıca 3 hususta olur:

1. **İtâatta sabır:** Dînin emirlerini yapmak ve Allah'a itâat etmek, nefsin hoşuna gitmez. Meselâ, insan tenbellikten dolayı namazı, cimrilikten dolayı zekâtı terketmek ister. Nefsin bu menfî isteklerine sabırla karşı koymak lâzımdır.

2. **Günahlardan sabır:** Günahlardan kaçmak da, ancak sabırla olur. Bunun için Peygamberimiz:

"Gerçek cihad, nefsinin arzularına karşı savaşmak; gerçek hicret de günah ve kötülüklerden kaçınmaktır." buyurmuştur.

Günah işlemek ne kadar kolaysa, onu işlememek de o kadar zordur. Sabırla terbiye edilmemiş güçsüz iradeler, nefsin arzularına köle olmaya mahkûmdurlar.

3. **Musibette sabır:** İnsanın, elinde olmadan, irade ve ihtiyarı bulunmadan başına gelen üzücü hal ve durumlara da sabretmesi gerekmektedir. Bu gibi dert ve belâlara sabır, bir nevi **kadere teslimiyet, takdire rıza** mânasına gelmektedir.

Musibete karşı sabrın en güzeli ve faziletlisi, **belânın ilk darbesi** ânında sabır gösterilmesidir.

AFFETMEK

HATA VE KUSURLARI BAĞIŞLAYICI OLMALIYIZ

Affetmek; bir suçu bağışlamak, günahkâr kimsenin hakettiği cezayı bir lütuf olarak terketmek demektir.

İnsanın, şahsına karşı işlenen suçları ve kusurları bağışlaması, yüksek bir meziyettir. Şefkat ve acıma neticesidir.

Bilerek veya bilmeyerek insandan muhatabını rencide edici bazı hareketler çıkmış olabilir. Bütün bunlar karşısında müslüman kusur araştırmamalı, gördüklerini de abartmamalıdır.

En küçük yanlış bir harekete dayanamayan, bağışlayamayan kimse, kendisinin yaptığı, fakat hiç dikkate almadığı kusurlarını düşünmeli ve bunların da Allah Teâlâ tarafından bağışlanmaya muhtaç olduğunu hatırlamalıdır.

Allah'ın bağışlamasına nâil olmak, kulların birbirlerini bağışlamaları ile mümkündür.

Allah Teâlâ Kur'ân'da Peygamberimize hitâben:

"Affa sarıl, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir" (el-A'râf, 199) buyurmaktadır. Diğer bir âyette de:

"Sizin bağışlamanız takvâya daha yakındır (uygundur)" (el-Bakare, 237) buyurarak müslümanın, affı, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmaya bir vesile kılmasını istemiştir.

Affın yüceliğine dair Efendimiz de şöyle buyurmuşlardır:

"Uğradığı haksızlığı Allah için bağışlayan bir kimsenin, kıyâmet günü Allah katında şerefi çoğalır."

"Affetme, insanın ancak izzet ve şerefini artırır. Affediniz ki Allah da sizi izzetlendirsin."

MÜSAMAHA

İNSANLARIN KUSURLARINI GÖRMEZDEN GELMELİ, HOŞGÖRÜLÜ OLMALIYIZ

Müsâmaha; hoşgörü, kusurlara göz yummak, görmezden gelmek demektir.

Hoşgörülü olmak, büyük gönüllerin işidir. Ancak kendine güvenen, yaptığının doğruluğundan şüphesi olmayan ve ilâhî hikmet gereği insanoğlunun çeşitli zaaflarla dolu olduğunu bilen soylu insanlar, hoşgörü sahibi olabilirler. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz, olgunluğun yüce doruğunda olduğu için şahsına karşı yapılan bütün hatâları tebessümle karşılardı. Yûnus'un dediği gibi **"Yaratılanı Yaratandan ötürü hoş görürdü."**

Bir defasında Efendimiz Medine Mescidinde ashâbı ile oturmuş sohbet ediyorlardı. Bedevînin biri içeri girdi. İki rek'at namaz kıldıktan sonra ellerini kaldırıp: **"Allah'ım, bana ve Muhammed'e rahmet et. Başka kimseye de bizimle beraber rahmet etme"** diye dua etti. Bunu duyan Peygamberimiz: **"Pek geniş olan İlâhi rahmete sınır çektin"** buyurarak Bedevînin hatâsını, kızmadan ve kırmadan, düzeltmeye çalıştı.

ADALET

HERKESE KARŞI HAKKI GÖZETEREK DAVRANMALIYIZ

Adalet; hakka yönelmek, haksızlıktan kaçmak, zulüm ve işkenceden uzak olmak, istikamet üzere bulunmak demektir.

Dünyanın düzen ve huzuru adaletle ayakta kalır. Allah Teâlâ Kur'ân'da insanlara adâletli olmalarını emreder:

"Allah size adâlet ve iyiliği emreder." (en-Nahl, 90).

"Allah insanlar arasında hüküm verdiğiniz zaman, adaletle hükmetmenizi emreder." (en-Nisâ, 58).

Adaletle ilgili olarak Efendimiz de şöyle buyurmuşlardır:

"Âdil olanlar (adalet üzere muamelede bulunanlar) Allah Teâlâ'nın indinde nurdan minberler üzerindedirler (yani yüksek nuranî mertebelere nâil olurlar)."

"Âdil bir hükümdarın bir saatlik ibâdeti, başkasının 70 senelik ibâdetine denk bulunur."

Görevinde adalet göstermeyen bir insan, kendisine de, vatanına da, milletine de, hattâ bütün insanlığa da fenalık etmiş olur.

Adaletin zıddı zulümdür. Herhangi bir hakkın kayb olmasına veya gecikmesine sebebiyet vermek, bir zulümdür. Herhangi bir kimseden haksız yere bir şey almak, yine zulümdür. Herhangi bir insana veya canlıya haksız yere eziyet etmek de bir zulümdür. Zulmün neticesi ise, acıklı bir azabdır, dünyevî ve uhrevî felâkettir. Bir hadîs-i şerifte:

"Mazlumun bedduasından sakının. Çünkü o dua ile Allah Teâlâ arasında perde yoktur" buyurulmuştur.

İHSAN

İYİLİK SEVER OLMALIYIZ

İhsan; bağışlama, iyilik etme, hayır adına yapılması uygun olanı yapmak demektir. Bir âyet-i kerîme'de:

"İhsân ediniz. Şüphe yok ki Allah Teâlâ ihsân edici olanları sever" buyurulmuştur.

Diğer bir âyette de:

"Allah Teâlâ sana ihsân ettiği gibi, sen de (insanlara) ihsân et" meâlindedir.

İhsan fiilinde temel ölçü, "kendine yapılmasını arzu ettiğin her şey'i başkaları için de yap" ahlâkî ilkesidir. Bu bakımdan kendimize yapılmasını istediğimiz her çeşit hayrı; başkaları için de istemek ve elinden geldiğince yapmak, yüce bir haslet ve üstün bir meziyet olmaktadır.

Müslümanlıkta **"Allah'ın emirlerine itâat, yaratıklarına şefkat"** bir asıldır. Bunun içindir ki, İslâmın nazarında **ihsan** ve **yardımlaşma, adalet** kadar önemli bir sosyal vazifedir. Nitekim Kur'ân'da mü'minler önce adalet, sonra da ihsanla emredilmişlerdir.

Adalet ihsanın zorunlu bir şartı olduğu gibi, ihsan da adaletin vazgeçilmez bir tamamlayıcısıdır.

HAMİYET

HAYIRDA GAYRETLİ, ENGELLERİ AŞMAKTA AZİMLİ OLMALIYIZ

Hamiyet; kutsal değerlere, hukuka, namusa karşı titiz olmak, onuruna düşkünlük ve hayırda gayretlilik demektir.

Hamiyet, yüce bir haslet ve üstün bir meziyettir.

Bâtıl fikirleri korumak yolunda gösterilen gayret de bir hamiyet eseridir. Ancak Kur'ân bu hamiyete **câhiliyyet hamiyeti** demekte, Allah yanında geçerli saymamaktadır.

Aslında bâtıla saplanmak, cahil insanların yapacağı bir iştir. Olgun ve aydın insan ise, şahsiyetli, namusuna, kutsallarına, onuruna düşkün, **hayırda gayretli,** kısacası olumlu mânada **hamiyetli** kimsedir.

HAYA

KÖTÜLÜK İŞLEMEKTEN UTANMALI VE ÇEKİNMELİYİZ

Hayâ; utanma, âr, nâmus mânalarına gelir.

Edebe aykırı bir olay sebebiyle kalbin ıztırap içinde kalması demektir. Çoğu kere, yüzde kızarma şeklinde hemen görülür.

İnsanları kötülükten alıkoymak konusunda edeb ve hayânın etkisi, yüzlerce kanunun, binlerce güvenlik kuvvetinin te'sîrinden daha kuvvetlidir. Çünkü hayâ sâhibi bir insana herhangi bir hususta **"utanmıyor musun"** demek yeterlidir. Bundan mahrum olanlara da, ne denilse te'siri yoktur.

Eğer hayâ denilen güzel huy ve haslet olmasaydı, ne kınamanın ve azarlamanın bir anlamı olurdu. Ne de bir kimseyi fazilete çağırmak için yol bulunurdu.

İnançsız ve mâneviyatsız bir kimsenin hayâ sâhibi olması düşünülemez. Çünkü hayâ, olgun bir îmanın neticesi, Allah korkusunun eseridir. Bu sebeple Peygamberimiz, onu îmanın kalbden dışa uzanan dallarından bir dal olarak vasıflandırmıştır.

Bu şekilde îmanın bir şiârı ve alâmeti kabul edilen hayâ, hafif bir yüz kızartısından ve bir anlık gelip geçici utanç duygusundan ibaret olamaz.

Gerçek hayâ, bütün âza ve duygularını günahlardan korumak, Allah'ın yasakladığı şeyleri işlemekten alıkoymak demektir. Bunu sağlamanın yolu ise, ölümü her an düşünmekten, kabri hatırlamaktan geçer.

Sadece insanlar gördüğü zaman yaptığı çirkin işten utanıp yüzü kızarmak, insanlar görmediği vakitler o gibi kötü şeyleri işlemekten sıkılmamak, hayâ sâhibi sayılmak için yeterli değildir.

Gerçek haya, insanlar görse de görmese de Allah'ın yasakladığı çirkin ve kötü davranışlardan uzak durmak demektir. Çünkü insanlar görmese bile, Allah görmektedir. Kendisinden utanılmaya en lâyık olan da O'dur.

Bu hususu Peygamberimiz şu şekilde ifade buyurmuşlardır:

"Allah'tan hakkıyla hayâ etmek; başını ve onda bulunan âzalarını (günahlardan) korumak, karnını ve onun içinde olanları haramdan muhafaza etmek, ölümü ve çürümeyi hatırlamaktır."

Hayâ ile ilgili olarak Peygamberimizden de şu hadîs-i şerifler rivayet edilmiştir:

"Hayâ ancak hayrı getirir."

"Hayâda vekâr, iç rahatlığı ve huzur vardır."

"Hayâ îmandandır. İman ise Cennettedir. Kötü sözlülük kalp katılığındandır. Bu ise Cehennemdedir."

"Her dînin bir ahlâkı vardır. İslâmın ahlâkı ise hayâdır."

"Allah bir kulun yokolmasını istediği zaman, sadece ondan hayâyı kaldırır."

"4 şey Peygamberlerin sünnetlerindendir: Hayâ, güzel koku kullanmak, diş temizliği ve nikâh."

"İnsanların peygamberlerden işittikleri ilk söz şudur: 'Utanmayan insan, ne isterse yapsın.' (Utanmayı yitirdikten sonra, sakınacağı başka kusur kalmaz)."

MUHABBET

SEVGİYLE DOLU OLMALIYIZ

Muhabbet; sevgi ve dostluk; kendisinden zevk aldığı, lezzet duyduğu, menfaat gördüğü şey'e ruhun meyletmesi demektir.

İnsan sınırsız bir sevgi kabiliyetiyle yaratılmıştır.

Bu bakımdan, bütün sevgisini, öncelikle Allah'a vermelidir. Allah sevgisi kalbde esas olunca, onun sevdiği şeyleri sevmekte, yarattığı varlıklara karşı şefkat göstermekte hiç bir sakınca kalmaz. Bil'akis, Allah namına ve hesabına olan bu sevgi, amellerin en hayırlısı, en makbûlü bile sayı-

lır. Peygamber Efendimiz bu sırra işareten şöyle buyurmuştur:

"Allah Teâlâ'ya yapılan amellerin en sevimlisi, Allah için sevmek (muhabbet) ve yine Allah için kızmaktır (buğz)."

Allah hesabına olmayan sevgilerde, maddî ve manevî hiç bir hayır ve fayda yoktur. Böyle sevgiler, âhirette de insana büyük bir sorumluluk getirir. Çünkü insan, Allah'a vermesi gereken muhabbetin tamamını veya bir kısmını başka varlıklara sarfetmekle, sevgide, onları Allah'a ortak kılar duruma düşmektedir. Bunun ise, kulluk edebine ve insanın yaratılış hedefine aykırı olduğu açıktır.

İNSAN KENDİNİ ALLAH'A SEVDİRMELİDİR

İnsanın Allah'ı sevmesi ne kadar yüce bir gaye ise, kendini O'na sevdirmeye çalışması da öyle yüksek bir maksaddır. İnsanın sevdiği kimseye, kendini sevdirmeye çalışması kadar doğal bir hâl olamaz. Bu bakımdan, **insanın fıtrat gayesi, Allah'ı sevmek ve O'na kendini sevdirmektir,** denilebilir...

Kur'ân-ı Kerîm'de ilgili âyetlerden bâzıları şunlardır:

"Allah onları, onlar da Allah'ı severler" (el-Mâide, 54).

"İman edenlerin Allah'a sevgisi ise çok şiddetli ve sağlamdır." (el-Bakare, 165).

Peygamber Efendimiz de şöyle buyurmuşlardır:

"Allah Teâlâ'nın, size verdiği sonsuz nimetleri için O'nu seviniz. Beni de Allah sevdiği için seviniz..."

KENDİNİ ALLAH'A SEVDİRMEK İSTİYEN RESÛLÜNE TÂBİ OLUR

Allah'ı sevmenin ve kendini O'na sevdirmenin en kısa yolu, Resûlüllah Efendimizi sevmek ve O'nun sünnetini izlemekten geçer.

Kur'ân-ı Kerîm'de bu hususa meâlen şu şekilde işaret buyurulmuştur (Âl-i İmran, 31):

"Allah'a îmanınız varsa, elbette Allah'ı seveceksiniz. Madem Allah'ı seversiniz, Allah'ın sevdiği tarzı yapacaksınız. Ve o sevdiği tarz ise, Allah'ın sevdiği zâta benzemelisiniz. Ona benzemek ise, ona ittiba' etmektir. Ne vakit ona ittiba' etseniz, Allah da sizi sever. Zaten siz Allah'ı seversiniz, tâ ki Allah da sizi sevsin..." (Lem'alar)

ALLAH'I SEVEN GÜNAH İŞLEYEBİLİR Mİ?

İnsan hem Allah'ı sever, hem de O'na isyan eder mi? diye bir suâl akla gelebilir. İsyan, muhabbetin aslına zıd değildir. Belki olgunluk derecesine zıddır.

Nice insanlar vardır ki, sağlığa zararlı bâzı şeyleri, bilerek yemekten kendilerini alamazlar. Bu, onların kendilerini sevmediği mânasına gelir mi? Elbette hayır.

Şehvet ve damak lezzeti galip olduğu için, sevginin hakkını yerine getirememe durumu söz konusudur sadece.

Nitekim ashabdan Nuaym hakkında, Efendimizin şu mübarek sözleri bu gerçeği açıkça göstermektedir:

Nuaym, içkiye bağımlıdır. Zaman zaman içerken yakalanır. Ve cezalandırılır. Bir defasında sarhoş olarak Allah Resûlünün huzuruna çıkarılıp cezalandırılınca, ashabdan biri, "Lânet olası ne kadar içiyor" der. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem:

– Lânet etme. Zira o, Allah'ı ve Resûlünü sever" buyurur.

Resûlüllah'ın bu sözü, günahının, Nuaym'ı Allah ve Resûlünü sevmekten ayırmadığını apaçık göstermektedir.

> Anlaşılan o ki isyan ile sevginin özü bozulmuş olmaz, ancak sevgide tam olgunluğa erilmemiş olur.

ŞEFKAT

İNSAN-HAYVAN HER CANLIYA KARŞILIKSIZ SEVGİ, YAKIN İLGİ GÖSTERMELİYİZ

Şefkat; acıyarak sevme, yardıma ve ilgiye muhtaç olanların, merhamet ve sevgiyle yardımına koşma; karşılıksız sevgi besleme demektir. Şefkat, temiz ve saf kalblere özgü bir duygudur.

Bir Hadîs-i Kudsî'de Cenâb-ı Hak:

"Şefkatte güneş gibi olunuz..." emretmişlerdir.

Güneş kâinat nizamını ayakta tutan, Allah'ın izniyle herşey'e hayat veren bir varlıktır. İşte insan da mahlûkata karşı güneş gibi olmalı. Canlı cansız her varlığa şefkat göstermelidir.

Allah'ın kullarına karşı merhametli ve şefkatli olanlar, Allah'ın rızasına kavuştukları gibi, rahmet ve mağfiretini de elde ederler. Bir hadîs-i şerifte, bu hususa şu şekilde işaret edilmiştir: **"Yeryüzündekilere acıyıp şefkat edin ki, Allah da size acıyıp şefkat etsin..."**

Şefkat, acıma ile sevgi duygularının bir bileşimidir.

Şefkatteki sevgi, diğer aşk ve muhabbetlerden çok keskin, parlak, yüksek ve temizdir.

Aynı zamanda şefkat alanı, sevgi alanından geniştir. Meselâ: Bir anne evlâdına olan şefkati sebebiyle bütün yavrulara, hattâ bütün canlılara sevgisini yaygın kılabilir. Allah'ın Rahîm ismine tam bir yansıtıcı olabilir.

Halbuki aşk ve muhabbetin dairesi dardır. Bütün sevgisini sevdiği varlığa hasreder, herşey'i sevdiğine feda eder. Yahut sevdiği kimseyi yükseltmek, övmek isterken, başkalarını alçaltmak, küçültmek ihtiyacı duyar.

Hem şefkat hâlistir. Karşılık istemez. Temiz ve art niyetsizdir. Halbuki muhabbet ve aşk, bir ücret ve karşılık ister.

Seven insanın sevdiği için ağlaması, aslında sevgisine karşı bir ücret talebidir.

Kur'ân-ı Kerîm, Yâkub Peygamberin, oğlu Yusuf Peygambere duyduğu büyük şefkatten uzun uzun bahsetmiştir. Şefkatin yüksek faziletini anlamak için, bu bile yeterli bir delildir.

MERHAMET

ÇARESİZLERİN HALİNE KALBEN ÜZÜLMELİ; ACIYARAK YARDIMLARINA KOŞMALIYIZ

Merhamet; çaresizlerin hallerine kalben acıyarak yardım ve iyilik etmeyi istemek demektir.

Merhamet, temiz ruhların süsüdür.

Merhamet, aslında Allah'ın Rahmân ve Rahîm sıfatlarından doğan İlâhî bir duygudur. Peygamberimiz bu hususu şu şekilde ifade buyurmuşlardır:

"Allah, rahmetini 100 parçaya ayırdı. 99 parçasını yanında tuttu. 1 parçasını da yeryüzüne indirdi. İşte bu bir parça rahmet sebebi ile, yaratıklar birbirlerine acırlar. Hattâ yavrulu hayvan, bir tarafını incitir endişesi ile ayağını yavrusundan sakınır."

Peygamber Efendimizin çocukları öptüğünü gören bir Bedevî, buna hayret etmiş ve:

– Demek siz çocukları öpüyorsunuz. Halbuki biz onları hiç öpmeyiz, demişti.

Bu adama acıyarak bakan Allah'ın Resûlü:

– **Şayet senin kalbinden Allah merhameti söküp almışsa ben ne yapayım,** buyurmuştu.

Şefkat ve merhamet, kalblerdeki katılığı yumuşatan, nefretin yerine sevgiyi koyan, insanları birbirine daha çok yaklaştıran bir duygudur. Peygamberimiz bu hususu şu şekilde belirtmiştir:

"Mü'minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta, birbirini korumakta bir vücud gibidir. Vücudun herhangi bir organı rahatsız olursa, diğer organları da bu yüzden ateşlenir ve yorgun kalır."

İslâm'ın getirdiği merhamet, evrenseldir; bütün insanlığı, hattâ bütün varlıkları kucaklar. **"Allah'ın yaratıklarına şefkat",** İslâm'ın önemli bir esasıdır. Bu sebeple Peygamberimiz:

"İnsanlara merhamet etmeyen kimseye Allah da merhamet etmez."

"Yerde olanlara merhamet ediniz ki gökte olanlar da size merhamet etsinler" buyurmuştur.

SADAKAT

DOĞRULUKTAN VE DÜRÜSTLÜKTEN AYRILMAMALIYIZ

İnsanın bildiğini ve inandığını dosdoğru söylemesine **sıdk** denir. **Sadâkat** ise, doğruluk, dürüstlük, samimî dostluk, bir kimseye Allah için kalbden bağlılık demektir. Sadâkatın zıddı **ihânettir.** Dostlukta vefa ve sebat göstermemek demektir.

Sıdk ve sadâkat; İslâm ahlâkının temel rükünlerindendir. İmanın bir özelliğidir. Bütün ulvî huyların hayat kaynağıdır.

İnsanlığın ilerleme ve yükselmesinin yolu doğruluktan geçtiği gibi; toplumun düzeni de yine doğrulukla ayakta kalır.

Sıdk ve sadakat, aynı zamanda bütün peygamberlerde müşterek olan bir vasıftır. Kur'ân'da şöyle buyurulur:

"Ey Muhammed! Kitabda İbrahim'e dair anlattıklarımızı da an. Şüphesiz o, sıddık (dosdoğru) bir peygamberdi." (Meryem, 41).

"Ey Muhammed, İsmail'e dair anlattıklarımızı da an. Çünkü o, sözünde sâdık, doğru bir kimse idi. Tarafımızdan gönderilmiş bir peygamberdi." (Meryem, 54).

"Kitabda İdris'e dair anlattıklarımızı da an. Çünkü o da dosdoğru bir peygamberdir." (ez-Zümer, 60).

Efendimiz doğruluğun fazileti hakkında şunları söylemiştir:

"Doğruluk insanı iyiliğe, iyilik ise, Cennete götürür. İnsan doğruluğuyla Allah katında sıddıklardan yazılır. Yalancılık kötülüğe, kötülük ise Cehenneme iletir. Kişi yalan söyliyerek Allah katında yalancılardan sayılır."

SILA-YI RAHİM

AKRABALARIMIZLA İYİ İLİŞKİLER KURMALIYIZ; YARDIMLARINA KOŞMALIYIZ

Sıla-i rahim İslâm'ın farz kıldığı hususlardandır. Kur'ân-ı Kerîm'de müslümanların vasıfları sayılırken şöyle buyurulmaktadır:

"Ve onlar Allah'ın bitiştirilmesini istediği şey'i bitiştirirler (akrabâ ve dostlarla ilgiyi kesmezler)" (er-Ra'd, 21).

Akrabayı ziyaret, aile dostlarına gidiş geliş, toplum içinde sevgi ve güven doğurur. İnsanın gönlüne sevinç ve huzur verir. Peygamber Efendimiz bu sırra işareten:

"Kim rızkının genişletilmesini, ömrünün uzatılmasını istiyorsa, akrabasını ziyaret etsin" buyurmuştur.

Ebu Zerr Hazretleri de şöyle demiştir:

"Çok sevdiğim Allah Resûlü bana şu huyları tavsiye etti:

1. Benden üstün olana değil, benden aşağı olana bakmamı,

2. Yoksulları sevmemi ve onlara yaklaşmamı,

3. Bana gelmeseler dahi, yine akrabamı ziyaret etmemi,

4. Allah'a ibâdet ve dine hizmet hususunda birinin beni kınamasından korkmamamı,

5. Acı da olsa daima hakkı söylememi,

6. **Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh** dememi... Çünkü bu söz, Cennetin hazinelerinden biridir."

Yakın akraba ile, mümkün ise, bulundukları yerlere gidip görüşmek, uzaktaki akraba ile de telefonlaşmak lâzımdır.

MUAVENET

YARDIMSEVER OLMALIYIZ

İnsanlar daima birbirlerinin yardımına muhtaçtırlar. Bu bakımdan **muavenet** denen yardımlaşma, adaletten sonra cemiyeti ayakta tutan temel unsurlardan biridir.

İnsan, elinden gelen yardımını akrabasından, dostlarından, vatandaşlarından esirgememelidir. Şu kadar var ki, yardımlar meşrû (yasal çerçevede) olmalıdır. Gayr-ı meşrû hususlardaki yardımlar günahtır, birey ve topluma zararlıdır.

Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de:

"İyilik etmek ve fenalıktan sakınmak hususunda birbirinizle yardımlaşın. Günah işlemek ve haddi aşmak üzerine yardımlaşmayın" buyurulmaktadır.

Ayrıca mü'minler, "hayırda müsabaka"ya, "fazilette yarış"a davet edilmektedirler. Kim daha fazla hayır ve iyilik işlerse, Allah katında o daha makbûl bir kul olacaktır. Sevabı artacaktır.

YARDIMDA NELERE DİKKAT ETMELİYİZ?

1- İslâmın yardımlaşma anlayışı, bireyden başlıyarak bütün insanlığı içine alan büyük bir genişlik arzeder.

Müslüman önce öz nefsi, sonra aile efradı, akrabaları, dostları, vatandaşları, umum müslümanlar ve bütün insanlık olarak iyilik yapmakla yükümlüdür. Hadîs-i şerifte:

"İnsanların hayırlısı, insanlara faydalı olandır," buyurulmuştur. Diğer bir hadîs-i şerifte ise:

"Bütün halk (mahlûkat) bir ailenin bireyleri gibidir. Allah'ın en sevgili kulu ise, ailesine en faydalı olandır" denilmektedir.

2- Yapılan hiçbir iyilik ve yardım, basit ve küçük görülmemelidir. Bu hususta Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Yapacağın en ufak bir iyiliği bile küçük görme. Bu, isterse senden su isteyen bir kimsenin kovasına su doldurman olsun. İsterse yolda karşılaştığın kardeşinin yüzüne gülümseyişin olsun."

3- Yapılan yardımlar Allah rızası için yapılmalıdır. Allah'ın razı olması esas alınmalıdır. Gösteriş ve şöhret için yapılan bir iyilik ve yardımın Allah yanında hiç bir değer ve kıymeti yoktur.

Kur'ân-ı Kerîm'de cennetlik olan kimseler anlatılırken, onların yetimi ve yoksulları seve seve yedirdikleri; bu işi de o yedirdikleri kimselerden hiç bir maddî karşılık ve teşekkür beklemiyerek sırf Allah rızası için yaptıkları anlatılmaktadır.

4- Yardım yapılan kimselerin minnet altında ezilmesi asla doğru değildir. Yapılan iyilik sonradan fakirin başına kakılacak, ona eziyet vesilesi yapılacaksa, o iyilikten ve yardımdan hiçbir fazilet ve sevap beklenilmemelidir.

5- Yardım, sadece mal ile olmaz. Servet, sadece maldan ibaret değildir. İlim ve kuvvet de mal ve para gibi büyük bir servettir. Herkes, durumuna göre, sahip olduğu servetten yardım yapar.

İlim sahibi, ilmini öğreterek yardım vazifesini yerine getirir.

Kuvvetli olan kuvvetini zayıfların yardımına vererek zulme karşı onları korur, iyilikte bulunur.

Zengin ise, malıyla yoksulların imdadına koşar.

6- Yardımın makbulü kendi malından, öz varlığından yapılmasıdır. Ali'den alıp Veli'ye vermek gerçek yardım değildir.

7- Yardım yapmanın, israfı olmaz. İnsan ne kadar başkalarına iyilik yaparsa o nisbette sevap kazanır, fazilet sahibi olur.

"Hayırda israf yoktur" kaidesiyle bu husus özlü bir şekilde ifade edilmiştir.

8- Fakir olmak, ilerde darlığa düşmek gibi vehimlerle ve hayalî korkularla yardım ve iyilikten vazgeçmek aslâ doğru olmaz. Aksine yardım edeni, iyilik yapanı Allah Teâlâ gözetir ve onu daha zengin kılar. Malının da bereketini artırır.

9- Yardım yapılan kişinin gerçekten yardıma muhtaç olması ve aldığı yardımı zarurî ihtiyaçlarına sarfetmesi de şarttır. Sefahete, içki ve kumara sarfedecek kimseye yardım yapılmaz.

GÖRGÜLÜ OLMAK

GEÇİMLİ OLMALIYIZ; NEZAKET KURALLARINA TİTİZLİKLE UYMALIYIZ

Dinî-dünyevî bütün görevlerin şevkle, kusursuz yapılması, insanların karşılıklı ilişkilerindeki ahenge bağlıdır. Çoluk çocuğuyla, konu komşusu

ile, arkadaş ve dostuyla iyi münasebetler kuramayan, davranışlarını güzel ayarlayamayan kimseler, sevilmedikleri gibi, yadırganırlar da.

Halbuki müslüman, Peygamberimizin belirttiği gibi, **"İnsanlarla iyi geçinen, güzel ilişkiler kuran, kendisiyle de iyi münasebetler kurulabilen kimsedir. Geçimsiz kimseden hayır gelmez."**

Ahiret saâdeti büyük ölçüde insanların bu dünyadaki birbirlerine karşı tutum ve davranışlarına bağlıdır. Bunun için Kur'ân ve Hadîslerdeki kurallar, insanlar arasındaki karşılıklı ilişkileri düzenlemeyi hedef almıştır. Bilhassa bu münasebetlerin dostluk, kardeşlik, sevgi ve nezaket çerçevesinde yürütülmesi için, pek çok **görgü kuralları** ortaya konulmuştur.

İslâmın belli başlı **görgü kuralları** şunlardır:

1- Müslüman daima güler yüzlü, tatlı dilli olur. Kimseyi asık bir çehre ile karşılamaz.

Peygamberimiz:

"Kardeşini güler yüzle karşılaman bir iyiliktir."

"Hoş söz bir sadakadır." buyurmuştur.

2- Herkes ile güzelce görüşür, halka eziyet vermekten kaçınır. Bir hadîs-i şerifte:

"Müslüman odur ki, dilinden ve elinden sair müslümanlar hiç bir zarar görmezler" buyurulmuştur.

3- Halkın eziyetlerine katlanır, kötülüğe karşı iyilikle mukabelede bulunur. Bir hadîs-i şerifte:

"Sıddıkların (doğrulukta zirvede olanların) mertebesine ulaşmak istersen, senden alâkasını kesene sen alâkanı devam ettir. Sana vermeyi esirgeyene sen ver. Sana zulmedeni de affet" buyurulmuştur.

4- Müslümanlar aralarında selâmlaşırlar.

Selâm vermek bir sünnettir. Sağlık, esenlik, rahmet, bereket temennisidir. Verilen selâmı almak ise, farzdır.

Selâmlaşma, mü'minler arasında sevgi ve saygının yayılmasına da vesiledir. Bir hadîs-i şerifte:

"Siz îman etmedikçe Cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe îman etmiş olmazsınız. Yaptığınız zaman birbirinizi seveceğiniz bir şey size öğreteyim mi? Aranızda selâmı yayınız." buyrulmuştur.

5- Birbirleriyle karşılaştıklarında müsâfaha denilen el sıkışıp tokalaşırlar.

Tokalaşma, sevginin yerleşmesine, dostluğun kuvvetlenmesine vesile olur. Dargınlığın, küskünlüğün, kalben soğukluk ve kızgınlığın kaybolup gitmesini netice verir.

Tokalaşma sırasında salât-ü selâm okunur. Karşılıklı hal hatır sorulur. Bir hadîs-i şerifte:

"Birbirine rasgelen iki müslüman müsâfahada bulundu mu, daha birbirlerinden ayrılmadan günahları bağışlanır" buyurulmuştur.

6- Birbirlerinden selâm ve iyi dileklerle ayrılırlar.

7- Birbirlerine dargın durmazlar ve dargınları barıştırırlar. Peygamberimiz bu hususta şöyle buyurmuştur:

"Din kardeşine üç günden fazla dargın durması, bir müslümana helâl değildir. Öyle ki karşılaştıklarında biri yüzünü bir yana, diğeri öte yana çevirir. Bunların en hayırlısı, önce selâm vermeye başlayandır."

"Dargınları barıştırmak (nafile) namaz, oruç ve sadakadan daha sevaplıdır."

"Sadakanın en faziletlisi, dargın kimselerin aralarını bulup düzeltmek, onları barıştırmaktır."

8- Birbirlerinin şahsî hatâlarına göz yumarlar.

İnsanların şahsî hatâlarını, zaaflarını yüzlerine vurmak, onları mahcup eder. Ve araya soğukluğun girmesine sebeb olur. Halbuki ufak-tefek kusurları görmezlikten gelmek ise, yakınlaş-

mayı artırır. Ayıpları araştırmamak ve etrafa yaymamak ta, olgun müslümanların vasıflarındandır. Hadîs-i şerifte:

"Bir kul, bir kulun günahlarını gizlerse, Allah da kıyamet gününde onun günahlarını gizler" buyurulmuştur.

9- Herkese seviyesine göre davranırlar.

İnsanların akıl, kabiliyet ve görgüleri birbirinden farklıdır. Kültürlü ve görgülü kimselere yapılacak muameleyi, cahil ve kaba insanlar hazmedemez. Bu sebeble insanlara seviyelerine göre davranışta bulunmak gerekmektedir.

10- Lüzum görüldükçe dostlarını, dindaşlarını gıyaplarında müdafaa ederler. Onların hakkındaki yanlış fikirleri düzeltmeye çalışırlar. Bir hadîs-i şerifte:

"Bir kul kardeşine yardımda bulundukça kendisine de Allah daima yardım eder" buyurulmuştur.

11- İnsanların kalblerini kötü zandan korumak için, töhmetli yerlerden, şaibeli işlerden uzak bulunurlar.

Buna aykırı hareket, birçok kimsenin günâha girmesine sebep olur. İnsanlar arasında dedikoduya ve nefretleşmeye yol açar. Bunun içindir ki hadîs-i şerifte:

"Töhmet yerlerinden kaçınız" buyurulmuştur.

12- İhtiyarlara hürmet ederler, çocuklara ve düşkünlere merhamet ve şefkat gösterirler.

İslâmda büyüklere saygı, küçüklere sevgi ana kuraldır. Bu kural, aile fertleri arasında bir kat daha önem kazanır. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Bir genç, bir ihtiyara yaşından dolayı saygı gösterdi mi Allah Teâlâ da ona bir mükâfat olarak ihtiyarlığında hürmet edecek bir kimseyi mutlaka yaratır."

13- Müslümanlar için yalnızca hayır dilerler, devamlı onların yardımlarına koşarlar. Hadîs-i şerifte:

"Sizden biri nefsi için istediğini kardeşi için de istemedikçe kâmil bir mü'min olamaz" buyrulmuştur.

14- Dostlarını ziyaret ederler ve davetlerine mutlaka giderler. Dost ve arkadaşlar birbirlerini hastalık, ölüm, düğün vs. gibi vesile-

lerle ziyaret etmelidir.

Bir hadîs-i kudsîde Allah Teâlâ hasta ziyaretini, kendini ziyaret etmeye benzetmiştir. Vefat halinde taziye ziyaretlerinin de İslâm'da büyük önemi vardır.

15- Müslümanlar, yanlarına gelen dindaşlarına saygı olarak ayağa kalkabilirler.

Bir meclise gelenler için ayağa kalkılması âdet olan yerlerde, gelene ayağa kalkılması şarttır. Çünkü aksi takdirde bu hal, yanlış değerlendirmelere sebep olur.

16- Müslümanlar âlimlerin, müttakîlerin, âdil hâkimlerin ellerini öperler, kendileriyle müsâfahada bulunurlar. Bunda bir sakınca yoktur. Bundan başka yaşça büyüklerin ellerini saygı gereği öpmek de câizdir. Ancak dünyevî emel ve maksad için el öpülmesi mekruhtur.

DOSTLUK

ARKADAŞLIK KURMAYA ÖNEM VERMELİYİZ; ARKADAŞLIKLARI KORUMAKTA DİKKATLİ OLMALIYIZ

Dostluk; iki veya daha fazla kimse arasında meydana gelen samimi bir sevgi ve özel ilgi demektir. Dostluğun mukabili **düşmanlıktır.**

Bütün müslümanlar, birbirlerinin dostudur. Çünkü aralarında ebedî olan, bir din kardeşliği bağı vardır.

Allah için olan dostluk devamlıdır; dünya için olan dostluk ise hem sınırlı, hem de zararlıdır.

İnsan için iyi dostlar kazanmak, en kıymetli yatırımdır. Çünkü iyi dostlar,

kötü günlerde insanın en büyük koruması ve yardımcısıdır. Peygamberimiz bu hususta:

"Sâf ve temiz dostlar edininiz. Onlar geniş ve dar zamanınızda sizin hâmilerinizdir" buyurmuşlardır.

Diğer bir hadîs-i şerifte de şöyle buyurulmuştur:

"İnsan, dostları ile çoğalır."

Gerçek dosta, dostluktaki samimiyet ve bağlılığından dolayı **sıddîk** denilmiştir.

En yakın ve fedakâr arkadaş ve en güzel takdir edici yoldaş ve en civanmert kardeş olduğundan dolayı da **halîl** denilmiştir.

İnsan, dost ve arkadaşını seçerken titiz davranmalıdır. Zira herkes beraber olduğu dostunun hâlinden ve davranışlarından ister istemez etkilenir.

Resûlüllah Efendimiz bu gerçeğe işareten, **"Kişi, dostunun dîni üzeredir"** buyurmuştur. Diğer bir hadîste de, **"Kişi sevdiği ile beraberdir"** buyurulmuştur.

Yalnızlık endişesiyle rastgele birini dost seçmemeli veya riyakârca gösterişlere aldanarak kötülerle arkadaşlık kurmamalıdır.

DOSTTA BULUNMASI GEREKEN 3 TEMEL VASIF

Seçilecek dostta şu vasıfların bulunmasına dikkat edilmelidir.

1. İşleri düzenli yürütmeyi becerebilecek sağduyuya (akl-ı selîme) sahip olmalıdır. Peygamberimiz:

"Ahmaklarla arkadaşlık hayırsızdır" buyurmuştur.

2. Dindar ve güzel ahlâk sahibi olmalıdır.

Şerli ve kötü ahlâklı kimselerle, dini yaşantıya karşıt kişilerle dostluk, zarar getirir ve insanın ahlâkını bozar.

3. Dostlar birbirlerine rağbet göstermelidirler. İrtibatları kuvvetli olmalıdır.

TEVEKKÜL

TEDBİRİMİZİ ALDIKTAN SONRA, NETİCEYİ ALLAH'TAN BEKLEMELİYİZ

Tevekkül; Hakka güvenmek, sebeblere sarıldıktan ve işin olması için gerekli enerjiyi harcadıktan sonra, neticeyi ve başarıyı Allah'tan beklemek demektir.

İnsanların güçlerinin yetmediği şeyleri Allah Teâlâ'ya bırakıp üzüntü ve ümitsizlikten kurtulmalarına da tevekkül denir.

Tevekkül "Allah kerimdir" diyerek çalışmayı bırakmak, böylece tenbelliğe yuvarlanmak değil, sebeblere yapıştıktan sonra, asıl yaratıcının Allah olduğunu düşünerek, başarıya ulaştırması için O'na dayanmak, O'na yalvarmaktır.

Allah'a tevekkül eden insan, çalışıp çabalar, elinden gelen her şeyi yapar, sonucu da Allah'tan bekler. Meselâ: Tarlasını sürer, tohumunu eker, vakti gelince sular, kendisinin yapması gereken herşeyi yerine getirdikten sonra tarlanın bol ürün vermesini de Allah'tan ister. Sürmek, ekmek, sulamak, ürünün olması için başvurulması zarurî sebeblerdir. Asıl ürünü verecek olan ise, Cenâb-ı Hak'tır.

Tevekkül duygusu insan için büyük bir güç ve enerji kaynağıdır. İnsanı daha azimle ve kararlılıkla çalışmaya sevkeder.

"Mü'minler yalnız Allah'a tevekkül etsinler." (Âl-i İmran, 160)

"Kim Allah'a dayanırsa, O ona yeter. Allah onun işini sonuca ulaştırır." (et-Talâk, 3) âyetleriyle mü'minlere tevekkülü emreden İslâmiyet, onu aynı zamanda çalışmaya da sevketmiş, insanın eline ancak çalışmasının karşılığının geçeceğini bildirmiştir.

İslâmiyet, iki günü birbirine eşit olan kimsenin aldandığını belirtmiştir. Bu bakımdan insan gerek maddeten, gerekse mânen bir önceki günden daha ileride olmak için çaba sarfetmelidir.

Kur'ân-ı Kerîm, âhireti unutmamakla birlikte dünyadan da nasibimizi almamızı emretmiştir. Hazret-i Peygamber de bize dünya ve âhireti beraber yürütmeyi, hiç birini ihmal etmemeyi tavsiye buyurmuştur. Bütün bunlar, tevekkülün çalışmayı terketmek mânasına alınamayacağını gösteren hususlardır.

İslâmın tevekkül anlayışını net şekilde ortaya koyan yaşanmış olaylar da vardır.

Bir gün bir adam devesini mescidin kapısına bırakıp içeri girmişti. Peygamberimiz ona sordular:

– Deveni ne yaptın?

– Kapıya bıraktım.

– Bir yere bağlayıp da mı bıraktın?

– Hayır, sadece tevekkül edip Allah'a teslim ettim.

Efendimizin bu tevekkül anlayışına cevabı şöyle oldu:

– Git deveni bağla, ondan sonra Allah'a tevekkül et...

Hazret-i Ömer, hilâfeti zamanında bir gün çalışmayı terkederek bir yere toplanıp vakit öldüren kimselere rastlamıştı.

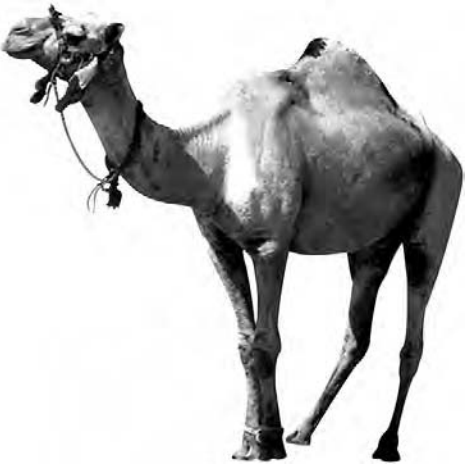
– Bunlar kimlerdir? diye sordu.

Cevap verdiler:

– Bunlar mütevekkil insanlardır, dünya için çalışmazlar.

Başını sallayan Halife şu cevabı verdi:

– Bunlar **mütevekkil** değil, **müteekkildirler,** yani, **hazıryeyicilerdir**. Yoksa çalışmadan, nasıl geçinecekler.

AZİM

SAĞLAM İRADELİ VE KESİN KARARLI OLMALIYIZ

Azim, sağlam irade sahibi olmak, bir şeye kesin karar vermek, bir işi yapmaya kalbini bağlayarak yönelmektir.

Meşru gayeler uğrunda azimli olmak, güzel bir meziyettir. İnsan bir işi yapacağı zaman iyice düşünüp taşınmalı, yapılması uygun olduğuna kanaat getirip karar verince de, artık tereddüde kapılmamalıdır. Bütün gücüyle o işi sonuçlandırmağa çalışmalıdır. Nitekim Allah'ın emri de böyledir:

"İşinde onlara (mü'minlere) danış, kesin bir karar verince de Allah'a dayan, artık tereddüd etme. Şüphe yok ki Allah Teâlâ kendine dayananları, tevekkül edenleri sever." (Âl-i İmrân, 159).

Tereddüd, insanı huzursuzluklara ve vehimlere düşürür. İş yapamaz hale getirir. Beceriksiz ve kendine güvensiz kılar.

Azim ve kararlılık ise, her türlü başarının kapısını açar.

Lider şahsiyetlerin en bariz karakteri, azimli ve kararlı olmalarıdır.

İFFET

NAMUSUMUZA DÜŞKÜN OLMALIYIZ; AHLÂKSIZ TEKLİFLERDEN KENDİMİZİ KORUMALIYIZ

İffet, nefsin meşrû olmayan arzuları, ahlaksız teklifler karşısında kendini zaptetmek, her şeyde helâl ölçüyü gözetip aşırılıklardan kaçınmak, nâmusunu korumak demektir.

İnsanın istek ve arzuları çoktur. Bunlar içinde iyi olanları olduğu gibi, kötü olanları da vardır. İffet, insanı kötü isteklerden, günahlardan, aşırılıklardan koruyan bir haslettir.

Ruhların temizliği iffet iledir. İffetsiz bir kimse, cemiyete zararlı bir varlıktır. Kendisinden uzak durulması gereklidir.

Efendimizin sık sık tekrarladıkları bir duaları da şuydu:

"Yâ Rabbi, dünyada dînim, ehlim ve malım hakkında senden iffet dilerim."

AHDE RİAYET

VERDİĞİMİZ SÖZDE DURMALIYIZ

Ahd; söz vermektir. Uyulması lâzım gelen anlaşma ve mukaveleye de yine **ahd** denir.

Ahde riayet, ahlâki bir görevdir. Ahde vefa göstermemek, zulüm ve haksızlıktır. Bu bakımdan insanlar verdikleri sözlerinde durmalıdırlar.

Bir hadîs-i şerifte Peygamberimiz:

"Ahdin güzelliği, yani verilen söze uygun hareket edilmesi, îmandandır" buyurmuştur.

Sözünde durmamanın, şahsın kendine ve topluma birçok zararları vardır. Ahlâka aykırı olan bu hareket, herşeyden önce güveni kırar ve verilen sözün değerini sıfıra indirir. Bu ise, ticarî muameleleri, her türlü sosyal ve medenî faaliyetleri, belki de bütün insanî ilişkileri temelinden sarsar. Bu durum devletler arasında olursa, tabîi ki neticeleri daha da büyük olur.

Verdiği sözde durmayan kimse, aynı zamanda şahsî itibar ve haysiyetini kaybederek, herkesin nefretini üzerine çeker. Ahdi bozması sebebiyle, zarara uğrattıklarının da düşmanlıklarını kazanır. Böylelerine hiç kimse yardımcı olmak istemez.

Müslümanlık, insanlar arasındaki ilişkilerde itimad ve güveni, toplum hayatının ruhu ve medeniyetin esası kabul etmiştir. Bunun içindir ki insanlar arasında güvensizlik doğuran ahdi bozmayı, büyük bir günah saymıştır.

Nitekim bir âyette ahdi bozanların uhrevî nimetlerden mahrum olacakları gibi, ilâhî rahmet ve mağfiretten de uzak kalacakları beyan buyurulmuştur. (el-Enfâl, 58).

VEFA

ESKİ DOSTLUKLARA DEĞER VERMELİYİZ

Vefâ; verilen sözü yerine getirmek, borcunu ödemek, dînin ve aklın yapılmasını gerekli gördüğü şeyi yapmak demektir.

Eski dostluğu muhafaza etmeye de **vefâkârlık** denir.

FÜTÜVVET

KÖTÜLÜĞE KARŞI DİRENÇLİ, KÖTÜLERE KARŞI YİĞİT OLMALIYIZ

Fütüvvet; delikanlılık, yiğitlik, nefsin kötü arzularına karşı koyma ve onu her türlü iyi huylarla bezeme demektir.

Fütüvvet; onur, iffet, şeref, cömertlik, dostların kusurlarını af gibi güzel huyları içine alan ulvî bir haslettir.

Fütüvvet, sahibini dîne ve insanlığa aykırı hallerden korur.

Fütüvvet, nefislerinin kötü arzularını yenen, kahraman, yiğit ve olgun kişilerin ahlâkıdır.

MÜRÜVVET

MERT OLMALIYIZ; ONUR ZEDELEYİCİ DAVRANIŞLARDAN UZAK KALMALIYIZ

Mürüvvet; mertlik, insanlık onuruna yakışanı yapmak, güzel görünen şeyleri alıp zillete yol açan hallerden kaçınmak demektir. Peygamber Efendimiz bir hadîs-i şeriflerinde:

"Her kim insanlarla muamelesinde onlara zulmetmez, konuşmasında yalan söylemez, söz verdiğinde sözüne aykırı hareket etmezse, onun mürüvveti kemal bulmuş, adaleti kesinleşmiş, kardeşliği vacip olmuştur" buyurmuşlardır.

Muhammed bin Ali'ye:

– **Mürüvvet nedir?** diye sorulduğunda,

– **O öyle bir şeydir ki, açıkça işlediğin zaman utanç duyacağın bir işi, kimse görmezken de işlememendir"** diye tarif etmiştir.

Gördüğü iyiliği unutmamak ve fırsat düşünce iyilikle karşılık vermek de bir mürüvvet hâlidir. Mürüvvetin zıttı, nâmertliktir.

VEKAR

AĞIRBAŞLI VE CİDDİ OLMALIYIZ

Vekar; ağırbaşlı olmak, yapılacak işlerde tedbir ve teenni ile hareket etmek, bulunduğu makamın gerektirdiği ciddiyeti göstermek demektir.

Vekar, tevazu ile birlikte bulunursa, daha da güzel olur. Bu iki haslete sahip olanlar, insanlar arasında hem sevilirler, hem de saygı görürler.

Vekar, bir kibirlenme hâli değildir. Belki şerefini koruma duygusundan, ilim ve hilmin birleşmesinden meydana gelen yüce bir meziyettir.

İZZET-İ NEFİS

GURURLU DEĞİL, AMA ONURLU OLMALIYIZ

İzzet-i nefis, ahlâkî erdemlerden biridir. İzzet-i nefis sâhibi, âdî ve süflî kimselere uygun düşen kötü fiillerden, çirkin sözlerden nefsini korur, onur ve nâmusu ile yaşamaya çalışır. Vekar ve şerefini muhafaza eder. Kendini aşağılayıcı işlerden sakınır. Bütün işlerinde edep ve ahlâk kurallarına riayet eder. Böylece de tüm insanların takdîr ve saygısına mazhar olur.

Yönetici, terbiyeci, öğretmen, rehber durumundaki kimselerin izzet-i nefis sâhibi olmaları zarurîdir. Yoksa verdikleri emir, gösterdikleri dersler gereken ilgiyi ve kabûlü görmezler.

İzzet-i nefis ile, gurur ve kibirlenmeyi birbirinden ayırmak gereklidir. İzzet-i nefis bunlardan hiçbirisi değildir. Onurlu insan, gururlu değil, şuurlu insandır. İnsanlık değerlerinin farkındadır.

İzzet-i nefis sâhibi olanlar, başkalarını aşağılamazlar, kimseye dalkavuk olmazlar. Yalakalık yapmazlar. Nefislerini kimsenin aşağılamasına müsaade de etmezler. Bununla beraber, insanlara tepeden bakıcı, baskıcı ve mağrur da değildirler.

MÜDARA

İNSANLARA KARŞI İDARELİ OLMALIYIZ VE UYUMLU DAVRANMALIYIZ

Müdâra; yüze gülmek, dostluk göstermek, insanlarla iyi geçinmek, barışçıl muamelede bulunmak, başkalarının zarar vermeyen fikirlerine uyarcasına hareket etmek demektir.

Meşru ölçüler içinde yapılan müdâra, güzel bir haslettir. Böyle iyi geçimli, idareli kimseler, herkes tarafından sevilirler ve hayatta da başarılı olurlar.

Peygamber Efendimiz bir hadîs-i şeriflerinden: **"İnsanlara müdâra bir sadakadır"** buyurmuştur. Diğer bir hadîs-i şerif de: **"Ben farzlar ile emrolunduğum gibi, insanlara müdâra ile de me'mur oldum"** meâlindedir.

Ancak herhangi bir kimsenin sahip olduğu dünyevî mevkiinden veya servetinden dolayı yüzüne gülmek, haklı haksız her yaptığı işe alkışçı olmak kötü bir haslettir. Bu hâle müdâra değil, **dalkavukluk** denir. İnsanlık şerefine uygun düşmez.

Bir de şerrinden korkulan kimselere karşı, onun şerrinden korunmak niyeti ile yapılan müdâra vardır ki, kendini aşağılatmadan, zelîl duruma düşürmeden bu gibi kimselere müdârada bulunulması da câizdir.

Saldırgan olmayan düşmanlarına ve rakiplerine karşı müdâranın da cemiyette barış ve huzurun kurulması, âsâyişin sağlanması bakımından büyük faydası vardır. Sâdî-i Şirazî bu hususu şu beytiyle ifade etmişlerdir:

"İki cihanın rahat ve selâmetini iki harf tefsîr eder, kazandırır. Dostlarına karşı mertçe davranmak ve düşmanlarına barışçıl muamele etmektir."

METANET

ZORLUKLARA DAYANIKLI VE GÜÇLÜ OLMALIYIZ

Sözlükte sağlamlık, dayanıklılık mânasına gelen **metanet,** ahlâkî mânada doğru bildiği fikrinde dirençli olmak, inancında köklü

olmak, etraflıca düşünüp muhakeme ederek verdiği karardan dönmemek demektir.

Hak yolunda metanet göstermek, kıymetli bir seciyedir. Ve kuvvetli bir iradenin eseridir. Hayatta bir işte başarılı olmanın şartı, o işte sebat ve metanet göstermektir.

Sebat ve metanet sahibi insanlar, nereye doğru gittiklerini önceden hesap edip hedeflerini iyi tayin etmiş olduklarından, en güç işlerde bile başarılı olurlar.

Hayatta her güçlüğü yenmek, herşeyi iyi neticeye ulaştırmak, huzur ve başarıya erişmek, sebat ve metanet ile olur.

AKILLI OLMAK [TAAKKUL]

MANTIKLI VE MUHAKEMELİ OLMALIYIZ; AKLIMIZI YERİNDE KULLANMALIYIZ

İnsanda iyi ile doğruyu, hayır ile şerri, faydalı ile zararlıyı birbirinden ayırdetme melekesine, düşünme ve anlama özelliğine **akıl** denir. Aklı yerinde kullanmaya da **taakkul** adı verilir.

Akıl, madde ve mâna âlemlerini kavramak için insana verilmiş bir kuvvedir. İnsan, ilim ve hikmetin sırlarını akılla elde eder.

Akıl, anlama âleti olup, insanla hayvanı birbirinden ayırır ve insanı olgunluğun zirvesine çıkarır.

Allah Teâlâ aklı, dînin temeli, dünyanın direği olarak yaratmıştır. Dünyanın âhengi onunla olduğu gibi, ebedî huzur ve mutluluk ta onunladır.

Kur'ân-ı Kerîm'de 70 kadar âyette akıldan ve akıl sâhiplerinden bahsedilmektedir. Sık sık tekrar edilen âyetlerden biri de **"niçin düşünmüyor, aklınızı kullanmıyorsunuz?"** meâlindeki **(efalâ ta'kılûn)** âyetidir.

Bu meâldeki âyetler, mü'minleri düşünmeye; akıllarını hayırlı, faydalı ve doğru yolda kullanmaya teşvik etmektedir.

Akıl yerinde kullanılırsa, kulun Allah'a yakınlığını artıran bir araç olur. Peygamberimiz Hz. Ali'ye:

"Yâ Ali! İnsanlar çeşitli iyiliklerle Allah'a yaklaşırken, sen de aklınla yaklaş." buyurmuştur. Diğer bir hadîste de:

"İnsanların Allah'a yakınlıkları ancak akılları kadardır" denilmiştir.

Adamın biri bir yere bir miktar mal gömmüştü. Fakat sonradan da gömdüğü yeri unutmuştu. İmam-ı A'zam Hazretlerine geldi. Durumunu anlattı. Ondan bir akıl istedi. İmam-ı A'zam:

– Bu fıkha girmez, ama yine de senin için bir çare düşüneyim. Sen git, bu gece sabaha kadar namaz kıl, malı nereye gömdüğünü hatırlamaya çalış, dedi.

Adam, İmam-ı A'zam'ın sözünü tuttu. Yatsıdan sonra başladı nafile namaz kılmaya. Nihayet gece yarısına doğru malını nereye koyduğunu hatırladı. Ertesi gün sevinçle Hz. İmamın huzuruna geldi. Malını nereye gömdüğünü hatırladığını söyledi.

İmam-ı A'zam Hazretleri gülerek şu karşılığı verdi:

– Biliyordum zaten. Şeytan seni bütün gece namaz kılmaya bırakmazdı. Unuttuğun şeyi sana hatırlatıverdi. Keşke Allah'a şükür için gecenin kalan kısmını da ibadetle geçireydin de şeytanı iyice kahredeydin."

FERÂSET

SEZİŞİ KUVVETLİ, UYANIK OLMALIYIZ

Ferâset; zihin uyanıklığı, bir şeyi çabuk anlayış kabiliyeti, bir insanın ahlâkını ve yeteneklerini yüzünden ve hâlinden sezmek melekesi demektir. Feraset iki türlüdür:

Biri, ilham eseridir. Allah vergisidir. Sebebi bilinmeksizin ortaya çıkar.

Diğeri kesbîdir. İlimle, insan doğasına ve psikolojisine vukufiyet sebebiyle hâsıl olur.

Ferasetin zıttı **belâhettir.** Zekâdan yoksunluktur. IQ'su düşük olmaktır.

Ferasetli zatların yanında uyanık olunmalı; edeb ve fazilete aykırı şeylerden kaçınmalıdır. Efendimiz bir hadîs-i şeriflerinde:

– Mü'minin ferasetinden sakınınız. Çünkü o, Allah'ın nuru ile bakar" buyurmuştur. Burada kastedilen ilham eseri, Allah vergisi ferasettir. Kâmil mü'minde, îman nuruyla böyle bir feraset mevcuttur.

ULÜVV-İ HİMMET

YÜCE DÜŞÜNCELERİN VE YÜKSEK İDEALLERİN SAHİBİ OLMALIYIZ

Ulüvv-i himmet; insanın düşüncesi, duyguları ve arzularının yüksek olması; fiil ve hareketlerinde büyük idealleri hedef olarak seçmesi demektir.

Yüksek himmet sâhibi bir kimse, hangi meslekte olursa olsun, şahsî menfaatini değil; üyesi olduğu grubun, cemiyetin, milletin mutluluğunu ön plânda tutar.

Yüksek himmet sahipleri, her işte yüksek gayeler ararlar.

Peygamberimiz bir hadîs-i şeriflerinde:

"Allah işlerin yüksek ve şerefli olanlarını sever. Aşağı ve süflî olanlarından hoşlanmaz" buyurmuşlardır.

Himmeti kısa olanlar, hiçbir işte başarılı olamazlar. Bu sebeble, "Büyük işlere girişme himmet ve cesaretini gösteremiyenler, büyük işler başaramazlar" denmiştir.

HİKMET

ÖĞRENEN VE ÖĞRENDİĞİNİ YAŞAYAN BİLGE KİŞİ OLMALIYIZ

Hikmet; ilim ile amelin birleşmesinden meydana gelen bilgelik halidir. Bilmeyen veya bilgisine uygun hareket etmeyen bir kimse, hakîm (bilge kişi) ünvanını alamaz.

Bir şeyin hakikatına dair bilgi edinmeye de **hikmet** denir.

Âdâba, ahlâka ait özlü, güzel sözlere de **hikmet** denmiştir.

Hikmet sahibi bir zatta; zekâ, ezber kabiliyeti, güzel düşünce, zihin açıklığı, anlayış keskinliği, bildiklerini kolaylıkla öğretmek gibi özellikler bir araya gelmiştir. Bir âyet-i kerîmede:

"Kendisine hikmet verilen kimseye gerçek şu ki, pek çok hayır verilmiş olur" buyurulmuştur.

Efendimizden nakledilen şu hadîs de hikmetin önemini göstermektedir:

"Hikmet, mü'minin yitiğidir. Bu sebeble onu nerede bulursa alır."

ŞÜKÜR

VERİLEN NİMETLERİN DEĞERİNİ BİLMELİYİZ

Şükür; gördüğü bir iyiliğe karşı, söz ile, iş ile memnuniyet göstermek, teşekkür etmek demektir.

Allah'ın bize nimet ve iyilikleri sonsuzdur. Her şeyden önce, bizi yaratmış, binlerce duygu ve hislerle donatmış, türlü türlü nimetlerle besleyip yaşatmıştır. Hayat nimetinin yanısıra, akıl, fikir, sağlık, insanlık, îman ve hidayet gibi mânevî pek çok ikram ve ihsanlarda bulunmuştur. Bütün bu nimetlere karşı bizlerden istediği fiat ise, şükürdür.

Kur'ân-ı Kerîm, şükür üzerinde ısrarla durur. Şükür etmemenin nimetleri yalanlama ve inkâr mânasına geldiğini ifade buyurur.

ŞÜKÜR ÇEŞİTLERİ NELERDİR?

Allah'a şükrün pek çok nevileri vardır. Dil ile olduğu gibi, hâl ile, fiil ile de olur. Meselâ: Rızka iştiha duymak, lezzet ve zevk almak bile bir şükürdür. Hayvanların şükürleri bu nevidendir. Buna **fıtrî şükür** denir.

Allah, yarattığı nimetlerini güzel görüntüler, çeşitli tatlar ve hoş kokular içinde bizlere sunuyor. Böylece o nimetleri herkese beğendirmek istiyor. Bütün bu güzel suret, hoş koku ve lezzetli tadlar, insanı şükre dâvet içindir.

Bu alenî çağrıya, her şuur ve idrâk sâhibi, kıymetlerini takdîr ederek karşılık vermelidir. Nimete saygı ve sevgi ve kıymetini takdir, **mânevî bir şükür** hükmündedir.

ŞÜKRÜN ÖLÇÜSÜ NEDİR?

Şükrün ölçüsü; Allah'ın verdiği nimetlere kanâat, rıza ve memnuniyettir. Ve o nimetleri iktisadla, israfsız kullanmaktır.

Şükürsüzlüğün ölçüsü ise; nimetleri, hırs ile haram - helâl demeden almak ve israflı şekilde kullanmaktır.

ŞÜKÜR, İMANI ARTIRIR

Şükür içinde safî bir îman, hâlis bir tevhid inancı vardır. Meselâ: Bir elmayı yiyen ve elhamdülillâh diyerek şükreden kişi, bu şükür ile düşünür ve inanır ki: "Yediğim bu elma, doğrudan doğruya Allah'ın kudretinin bir eseri O'nun rahmet hazinesinin kıymetli bir hediyesidir."

Bu düşünce ve inanç, onu her şeyi büyük olsun, küçük olsun Allah'ın rahmetinin bir cilvesi bilmeye, yani, ihlaslı bir tevhide götürür.

Şükrün zıddı, küfrân-ı nimettir. Şükür, nimetin artmasına; nankörlük ise, nimetin elden gitmesine sebebdir.

İnsan şükrettikçe, gönlüne kanaat ve huzur dolar.

Nankör ve şükürsüz insanın ise, gönlü huzursuzluktan, sıkıntıdan kurtulamadığı gibi, sahip olduğu nimetten zevk ve lezzet de alamaz. O nimeti, ağız tadıyla kullanamaz.

AYIP ÖRTMEK

İNSANLARIN KUSUR VE HATALARINI GÖRMEZDEN GELMELİYİZ

İnsanın en büyük zaaflarından biri, hiç şüphesiz, kendini kusur ve hatâlardan uzak görüp, hep başkalarının ayıpları ile meşgul olması; onları diline dolayıp her gelene söylemesidir.

Halbuki insan, yalnızca kendi kusurlarını görüp onları düzeltmeye çalışmalıdır. Bir hadîs-i şerifte Peygamberimiz:

"Ne mutlu o kimseye ki kendi ayıpları ile uğraşmak, onu başkalarının kusurlarını görmekten alakoymuştur" buyurmuştur.

Diğer bir hadîste de:

"Allah bir kuluna hayır murâd ederse, ona yalnızca kendi nefsinin kusurlarını gösterir" denilmiştir.

> Mü'minler birbirlerinin dostudurlar. Çünkü ebedî bir din kardeşliği ve îman bağı ile birbirlerine bağlanmışlardır.
>
> Dostluk ve kardeşliğin hakkı, birbirinin kusurlarını affetmek, noksanlarını gidermektir.

Hatâsı, kusuru var diye herkes birbirinden ilişkiyi kesecek, yekdiğerinin noksanlarını ortaya dökecek olsaydı, toplumda samimî dostluktan, birlik ve beraberlikten eser kalmazdı. Herkes birbirine düşman hâle gelirdi. O halde, toplumda birlik ve beraberliğin devamı, dostluk ve arkadaşlıkların sürmesi, birbirinin kusur ve noksanlarını görmezden gelmeye bağlıdır.

"Kusursuz dost arayan dostsuz kalır" sözü bu gerçeği ne güzel ifade eder. Hâlid bin Safvan'a:

– Hangi dostunu daha çok seviyorsun? diye sorduklarında:

– **Kusurlarımı affeden, ihtiyaçlarımı gideren, maksadıma ulaşmakta bana yardım eden dostumu,** demiştir.

Hiç kimse, hatâsını hemen yüzüne vuran, affetmek ve unutmak bilmeyen bir kimse ile dost olmak istemez. Böyle biriyle dostluk kalıcı ve samimî olamaz.

Bahsimizi bu konudaki ibretli bazı hadîslerle bitirelim:

"Kim müslüman kardeşinin ayıplarını araştırırsa, Allah Teâlâ da onun ayıplarını araştırır. Allah Teâlâ'nın, ayıplarını araştırdığı kimse ise, evinin içinde bile olsa Allah Teâlâ onu insanlar önünde rüsvay eder."

"Bir müslümanın kusurlarını örten kimsenin, Allah Teâlâ da dünya ve âhirette ayıplarını örter..."

"İmandan sonra aklın başı, insanlarla hoş geçimdir."

İnsanlarla hoş geçinmenin ilk şartı da, hiç şüphesiz onların kusurlarını görmezden gelmek ve affetmesini bilmektir.

MİNNET

İYİLİĞİ KARŞILIKSIZ YAPMALIYIZ; VERDİĞİMİZİ BAŞA KAKARAK KİMSEYE EZİYET ETMEMELİYİZ

Minnet; iyilik etmek mânasına geldiği gibi, yapılan iyilikleri birer birer sayarak başa kakmak mânasına da gelir.

Bu ikinci mânaya gelen minnet, fena bir haslettir. Yapılan iyiliklerin, fazilet ve sevaplarının yok olmasına sebeb olur.

Nitekim, âyet-i kerîmede de:

"Ey mü'minler, sadakalarınızı minnetle ve eziyetle iptal etmeyiniz" buyurulmuştur. Peygamberimiz:

"Yaptığını başa kakanın sadakasını, Allah kabûl etmez" buyurmuştur.

Yapılan iyilikleri yüze vurmak, ancak iyilik yapılan kişi nankör olursa, câiz olur. Tâ ki o kimse, nankörlüğüne son versin...

VA'D

SÖZÜMÜZÜN ERİ OLMALIYIZ

Va'd, bir şeyi yapmaya söz verme demektir.

İnsan, lüzum görmedikçe hiçbir şey'i va'detmemeli; va'dettiği takdirde de, mutlaka yerine getirmelidir.

Efendimiz: **"Va'd borç gibidir, belki borçtan da daha önemlidir"** buyurmuştur.

Verdiği sözü tutmamak iki yüzlülük sayılmıştır.

Bu sebeple kesin söz vermekten kaçınmak lâzımdır. Vaadde bulunurken "belki", "kısmet ise".. gibi sözler söylenmesi isabetli olur. Böylece sözünde duramama halinde, kişi yalancı konumuna düşmekten kurtulur.

Diliyle söz verirken, kalbiyle de verdiği sözü yerine getirmemeyi düşünmek nifak alâmetlerinden görülmüştür.

SALABET

MİLLİ VE MANEVİ DEĞERLERİMİZE SIMSIKI BAĞLI OLMALIYIZ

Salâbet; hakka kuvvetli taraftarlık, milli ve mânevî değerlere inançla bağlılık ve onları korumakta kararlılık demektir.

Bâzan bu haslet, yobazlık ve taassupla karıştırılır. Gerçi her ikisi de şiddetli taraftarlık, kuvvetli bağlılık hâlini ifade ederler. Ancak bu bağlılık körükörüne olursa, taassup olur.

Muhakemeli, bilinçli; neye, niçin taraftar olduğunu bilerek gösterilen bağlılık ise, salâbet sayılır.

Müslümanın İslâmiyete olan bağlılığı bu türdendir.

ŞECAAT

MADDÎ-MANEVÎ HAKLARIMIZI KORUMAKTA CESUR OLMALIYIZ

Şecaât; yiğitlik, bahâdırlık, cesaret ve korkusuzluk, maddî ve mânevî haklarını ve kutsal değerlerini korumak uğrunda kendini tehlikeye atmaktan çekinmemek mânalarına gelir.

Şecaât, gazap duygusunun orta noktasıdır.

Gazap duygusunun tefrit hâli, **korkaklıktır.** Yani korkulmayacak şeylerden bile korkmak, zulme boyun eğmek, maddî mânevî hukukunu savunmaktan âciz kalmaktır.

İfrat mertebesi ise, **tehevvür**dür ki, kanun, nizam hiç bir şeyi tanımamak, maddî - manevî hiç bir müeyyideye boyun eğmemek, isyan ve tuğyan içinde olmak demektir. Her türlü zulmün, yıkıcılığın menşei, gazap duygusunun bu mertebesidir.

Hak yolunda, mukaddesat uğrunda gösterilen şecaat, kıymetli bir haslet, ulvî bir meziyettir.

ZERAFET

KİBARLIK VE İNCELİK SAHİBİ OLMALIYIZ

Zerafet; incelik, kibarlık; nazik, hoş sözlü, tatlı dilli olmak demektir. Zıttı, **kabalık**tır.

Zarafet doğal hâlinde olursa ve aşırıya kaçmazsa, güzel bir haslettir. Zarif kimseler, herkes tarafından sevilir ve sayılırlar. Ancak, sun'î ve yapmacık hareketler, aşırıya kaçan nezaket tavırları, hafiflik alâmetidir. Vekar ve ciddiyete de aykırı düşer.

Bu gibi haller, toplumda saygı yerine tiksintiyle karşılanır.

Her hususta olduğu gibi, zarafet konusunda da orta yoldan ayrılmamalı; zarif olunacak yeri ve zamanı iyi seçmelidir.

KETÛMİYYET

SIR SAKLAYICI OLMALIYIZ

Sır saklamak iki şekilde olur:

1. Kendi şahsının sırlarını, yani aslında gizli olup başkalarına söylenmemesi gereken bilgileri kimseye söylememektir.

2. Başkaları tarafından kendisine söylenmiş olan, şahsıyla veya toplumla ilgili bir sırrı açığa vurmamaktır.

Her iki halde de sır saklamak büyük bir fazilettir.

Ketûmiyet, emniyet ve vefa duygularıyla yakından ilgili bir haslettir. Ketûm demek, aynı zamanda kendine güvenilir, sözünün eri demektir.

Peygamber Efendimiz:

"Sırrını saklayan işine sahip olur" buyurmuştur.

Hz. Ali Efendimiz de, **"Sırrın senin esîrindir. İfşa ettiğin vakit sen ona esîr olursun"** demiştir.

Bize tevdi edilen sırlar, birer emanettir. Sırrı ifşa ise, emanete hıyanet olur.

Ketûm olmak için, en önemsiz şeyleri bile söylememeye nefsimizi alıştırmalıyız. Çünkü önemsiz şeyleri söylemekte sakınca görmeyenler, bir gün en mühim şeyleri de söylemekten kaçınmaz hâle gelirler. Zira buna alışmışlardır.

Nitekim Peygamber Efendimiz:

"Birisi sana bir şey söylerken etrafına bakınırsa, bil ki o söz emanettir. Başkasına söylenmemesini tenbihlemese bile, o emaneti koru!" buyurmuşlardır.

Ketûm olmak, bilhassa devlet adamları için çok önemlidir.

EMANET

SAKLAMAMIZ VE KORUMAMIZ GEREKEN VARLIKLARA KARŞI TİTİZ OLMALIYIZ

Emanet, saklanması maksadı ile insana verilen bir varlıktır. İster maddî, ister mânevî olsun, bize teslim edilen emanetleri korumamız dînimizin kesin emridir.

Emâneti koruma titizliğine sahip olmayanlar, olgun bir mü'min sayılmazlar.

Emanete riayetli olanlara **emîn** (güvenilir) kimseler denir.

Emanet, sadece maddî varlıklardan ibaret değildir. Bize verilen bir para ve bir mal emanet olduğu gibi, ilâhî emir ve yasaklar da birer emanettir. Görevler de birer emanettir. Şahsî ve toplumsal sırlar da birer emanettir.

O halde bunları yerli yerinde kullanmak ve aksine hareket etmemek ahlâkî birer yükümlülük olmaktadır.

Emanete riayet etmemek, toplum hayatını altüst edecek kadar büyük kötülükleri doğurur.

Peygamberimiz bir hadîs-i şeriflerinde: **"Emanete riayet kalkınca kıyameti bekleyiniz"** buyurmuştur.

Kur'ân'da da şöyle buyurulur:

"Cenâb-ı Hak size emanetleri ehline vermenizi emreder." (en-Nisâ, 58).

"Ey mü'minler, Allah'a, Peygamberine ve bildiğiniz halde size tevdi edilmiş olan emanete hıyanet etmeyiniz." (el-Enfâl, 27).

RIZA

İLAHİ TAKDİRİ HOŞ KARŞILAMALIYIZ

Rıza; hoşnûd olmak, uygun bulmak, herhangi bir olayı ve hükmü Allah'ın takdiri sayarak hoş görüp kabul etmektir.

Allah Teâlâ'nın her hükmüne, her takdirine razı olmak, güzel karşılamak, Allah sevgisinin meyvesidir ve bir kulluk edebidir.

Kul, başına gelen dertlerden kurtulmak için yalnızca Allah'a yalvarmalı, O'na niyazda bulunmalıdır. Hâlini insanlara şikâyet ederek, kendini onlara acındırmaya çalışmamalıdır.

Musibet, sabır ve dayanma sınırını aşıyorsa, onu, Allah'a şikayet etmekte, o musibetin kalkması için Allah'a yalvarmakta hiçbir sakınca yoktur. Bu hâl, rıza haline zıt da değildir.

Hz. Yâkub Peygamber, başına gelen musibetin ağırlaşması ve tahammülü zor hâle gelmesi üzerine: "Ben üzüntü ve sıkıntımı Allah'a şikâyet ediyorum", diyerek dua etmiş; bu hususta bütün insanlara büyük bir kolaylık ve teselli kapısı açmıştır.

Çünkü kendine sıkıntı veren bir halden şikayet etmek, içini dökmek, insan için fıtrî bir hâldir. Bu hâlin, rıza duygusuna aykırı düşmeyecek şekilde meşru ölçüler içinde olması gerekir ki, bu da ancak Hz. Yâkub'un yaptığı gibi, musibeti Allah'a şikayet etmek, derdini Allah'a dökmek, O'na yalvarmak tarzında olabilir. Allah'ı insanlara şikâyet eder tarzda ah, off demek, ne yaptım ki bu iş başıma geldi, şeklinde dertlenmek; hem rıza haline, hem kader inancına, hem de kulluk edebine zıttır.

FAZİLET

OLGUN İNSAN, BİLGE KİŞİ OLMALIYIZ

İlim ve bilgelikle ulaşılan yüksek dereceye ve ahlâkî vazifeleri yapmak sayesinde elde edilen olgunluk ve yüceliğe **fazilet** denilir. Faziletin zıttı, rezilettir.

Hikmet, adalet, şecaat ve iffet sıfatlarına **ana faziletler** adı verilmiştir. Diğer fazilet ve meziyetler bu sıfatlardan çıkmıştır.

Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'de Sahâbeleri överken, bir vasıflarının da yaptıkları amellerde "fazilet ve Allah rızası gözetmeleri" olduğunu belirtmiştir.

HAYIRHÂHLIK

HERKES İÇİN SADECE İYİLİK DİLEMELİYİZ

Hayırhâhlık, herkes hakkında hayır dilemek demektir.

Hayır, iyilik mânasına gelir. Meşrû olan her mal ve menfaat bir hayırdır ve Allah'ın ihsanıdır. Allah Teâlâ'nın rızasını kazanmağa vesile olan bütün güzel iş ve ameller de bir hayırdır.

Hayrın zıttı **şer**dir. Fıtrata ve hakka aykırı düşen, kötü neticeler veren her şey şerdir.

İnsan hayırhah olmalı, herkesin iyiliğini istemeli, iyiliğine çalışmalıdır.

Hayırhahlık, ruhun temizliğinden ileri gelir.

Bütün hayır müesseseleri, hayırhâhlık eseridir.

Hayırhahlığın zıttı **bedhahlık**tır. Başkasının fenalığını, kötülüğünü istemek demektir.

Bedhahlığın sebebi, hased ve kıskançlık duygusu; düşmanlık, kin ve nefret hissidir. İnsan bu duyguları kalbinden söküp atmadıkça hayırhah olamaz.

HÜSN Ü ZAN

İNSANLARA VE OLAYLARA İYİ NİYETLİ OLARAK BAKMALIYIZ

Hüsn-i zan, bir kimsenin veya bir hâdisenin hayrı ve iyiliği hakkında sahip olunan vicdanî kanaat demektir. Zıttı su'-i zandır. İnsan hüsn-i zan sahibi olmalıdır. Dinin emri budur. Herkesi kendisinden iyi bilmelidir.

Su'-i zanla, kendisinde bulunan kötü huyların başkalarında da bulunduğuna hükmetmemelidir.

İnsanların hikmet ve sebebini bilmediği davranış ve hareketlerini hemen kötüye yorup eleştirmeye kalkışmamalıdır.

Ancak herkese karşı sınırsız ve tedbirsiz bir hüsn-i zan da doğru değildir. Zira bu hal, toplumda istismarlara yol açabilir. Sosyal hayatın huzur ve âhengini bozar. Bu bakımdan insan, iyi tanımadığı kimselere hüsn-i zanla birlikte, tanıyıncaya kadar tedbirli olmayı da elden bırakmamalıdır.

İnsan herhangi bir kimse hakkında elinde hiçbir delil olmadan elbette su-i zan etmemelidir. Ancak bu, karşılıklı ilişkilerde ona tam güvenip itimad etmeyi de netice vermemelidir. İtimad ve güven duymak için, o kimsenin hallerini ya iyice araştırmalı, bilen tanıyanlardan sormalı veya ihtiyatlı bir ilişki içine girip zamanla onu tanımağa çalışmalıdır.

CÖMERTLİK

İHTİYAÇ SAHİBİ İNSANLARA KARŞI ELİ AÇIK, YARDIMSEVER VE İYİLİKSEVER OLMALIYIZ

Cömertlik, insanlara ihtiyaçlarını bildirmelerine meydan vermeksizin kendiliğinden yardım etmek demektir.

Malı olmayan kimse kanâatlı, malı olan ise cömert olmalıdır.

Cömertliğin zıttı, **hisset,** yani cimriliktir. Cimrilik, Allah'ın ihsanına lâyık ikramda bulunmamak, sahip olduğu imkânların üzerine oturup şükrünü edâ etmemektir.

Peygamberimizin cömertlik ve cimrilik üzerine sözleri:

"Cennet cömertlerin yeridir, cimrilerin değil."

"Cömertlik, kökü cennette olan bir ağaçtır. Kim o dala yapışırsa dal onu köke, Cennete götürür. Cimrilik de, kökü Cehennemde olan bir ağaçtır. Kim o dala yapışırsa, dal onu köke, (Cehenneme) götürür."

"Cömert Allah'a yakındır, cimri ise uzaktır."

"Cömert kimselerin yiyeceği şifadır. Cimri kimselerin ise, hastalık..."

"Allah'ın sevdiği hasletler, cömertlik ve güzel ahlâktır. Sevmediği hasletler de, kötü ahlâk ve cimriliktir."

"Allah Teâlâ'nın bir takım kulları vardır ki, insanların yararına harcamak üzere, Allah onlara servet vermiştir. Bunlardan cimrilik edenler olursa, o serveti, onlardan alır ve başkalarına verir."

Cömertlik, israf ve cimrilik arasında bir yol olup, gereği kadar harcamak, gereğinden fazlasını tutmaktır.

Kur'ân'da bu husus, şu şekilde ifade buyurulmuştur:

"Onlar sarfettikleri zaman, ne israf ederler, ne de cimrilik. İkisi arasında orta bir yol tutarlar." (Furkan, 68).

İsraf, harcamada sınırı aşmak; cimrilik ise, gerekli olanı kısmaktır.

GIPTA

HAYIR SAHİPLERİNE İMRENİP AYNI İYİLİĞİ BİZ DE YAPMA İSTEĞİ İÇİNDE OLMALIYIZ

Gıpta, kişinin başkalarında olan nimetlere, hayır ve iyiliklere karşı duyduğu imrenme arzusu; aynı nimetlere kendisinin de sahip olmasını istemesi hâlidir.

Gıpta ile hased, birbirine benzer. Ama aradaki fark şudur:

Gıpta, uhrevî nimetler, mânevî haslet ve meziyetler için söz konusudur. Hased ise, daha ziyade dünyevî nimetler, mevki ve meziyetler hakkında olur.

Dînimiz, gıpta hissini yasaklamadığı gibi, teşvik bile etmiş, böylece toplumda hayırların, iyiliklerin gelişip inkişaf etmesini istemiştir. Çünkü insan, gıpta ettiği, beğenip takdir ettiği kimse gibi olmak isteyecektir. Gıpta edilen husus, hayır ve iyilikten ibaret olduğu için, bu isteğin gerçekleşmesine çalışmakta, hem şahsın kendisi, hem de toplum için fayda söz konusudur.

Peygamberimiz bir hadîs-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur:

"Ancak iki kişiye hased (gıbta) edilebilir:

Biri, Allah Teâlâ kendisine Kur'ân (öğrenmesini) nasip etmiş, o da gece ve gündüz bununla meşgul olur.

Diğeri, Allah Teâlâ, kendisine mal vermiş, o da gece ve gündüz (Allah yolunda) sarfeder."

Bu iki davranışa gıpta etmek,

meşrû olmaktan öte, maddî imkânları yerinde olanlar için, aynı zamanda bir vecibedir.

HAZIMLI OLMAK

OLAYLAR KARŞISINDA HAZIRLIKLI VE TEDBİRLİ OLMALIYIZ

Hazım, bir işe başlarken iyi hesap etmek, ihtiyatlı ve tedbirli davranmak, neticesi bilinmeyen şeylere düşünmeden hemen atılmamak demektir. Zıddı ihtiyatsızlıktır.

Hazımlı ve tedbirli hareket edenler, sonunda yaptıkları işten pişman olmazlar. Ancak insan, hazım ve ihtiyat yapacağım diye evhama da düşmemeli; yapılmasında fayda ve maslahat olan işleri yapmaktan geri kalmamalıdır.

"Muhakkak maslahat vehmî zararlara feda edilmez" kuralını hatırından çıkarmamalıdır.

NEFSİNİ DİZGİNLEMEK

NEFSİMİZİN ÖLÇÜSÜZ İSTEKLERİNE HAYIR DİYEBİLMELİYİZ

Nefsini dizginlemek; insanın sözlerine, fiillerine hâkim olması; sözüne ve işine sahip bulunması demektir.

Nefse hâkimiyet, ahlâkî bir fazilettir. Nefsine hâkim olanlar, iradelerine de sahip olacakları cihetle, his ve heyecana kapılmadan herşeyde irade-

nin hâkimiyetine başvururlar.

Nefsine hâkim olamayanlar ise, ya fevkalâde heyecanlı ve sert, yahut da büsbütün uysal ve gereğinden fazla yumuşak olurlar.

Bu hallerin biri ifrat, öteki tefrittir. Her ikisi de zemmedilen kötü ahlâklardandır. Çünkü heyecan ve sertliğini yenemeyenler hayatta pek çok zararlara uğrarlar. Aşırı uysallık ise, zillet ve tenbelliğe sebebdir. Bunlar, güçlükleri göğüslemeyi değil, haklarını ve onurlarını korumayı bile beceremezler.

MEŞVERET

MESELELERİMİZİ BİLENLERE SORMALIYIZ; DANIŞARAK KARAR VERMELİYİZ

Aklı yerinde kullanmanın, doğru karara ulaşmanın bir yolu da, meşverettir.

Asr-ı saadette müslümanlar arasında kuvvetli bir cemaat şuurunun ve meşveret ruhunun olduğunu görüyoruz. Bu şuur ve ruh, zamanla gerileyip yerini ferdiyetçiliğe terkettiği için, İslâm âlemi, bugünkü durumuna düşmüştür. Bu yüzden, o ruh ve şuuru yeniden canlandırıp işlerlik kazandırmak zorundayız.

Meşveret, bir konuda doğru karara varmak için, fikir danışmak, bir hususun hayırlı olup olmadığını anlamak için ehil görülen kimselerden sorup görüş almak demektir. **Müşavere, istişare** kelimeleri de aynı mânayadır.

Kur'ân-ı Kerîm'de iki âyet-i kerîmede Hz. Peygamber ve müslümanlara **istişare yapmaları** emredilmektedir.

1. "Aralarında her işleri şûrâ (istişare ve meşveret) iledir." (eş-Şûrâ, 38).

2. "Onlarla yapacağın iş hususunda meşveret et." (Âl-i İmran, 159).

Hz. Peygamber ve ashâbının hayatlarında istişare mühim bir düstur olarak yer etmiştir. Nitekim, Hz. Enes: **"Ashâbı ile istişarede Hazreti Peygamber kadar ileri giden bir başkasını görmedim"** demiştir. Hz. Ömer ise, Peygamberimizin müslümanlarla alâkalı bir mes'elenin istişaresi için Hz. Ebu Bekir ile, bir çok geceler boyu başbaşa kaldıklarını, bazan kendisinin de onlara katıldığını belirtmiştir.

Hz. Peygamberin istişareye bu derece ehemmiyet vermesinin sebebi, hiç şüphesiz **meşverette pek çok fayda ve hayırların bulunması hikmetine bağlanabilir.**

Herşeyden önce istişare, insanı hislerine aldanıp farkında olmadan yanlış bir karar vermekten, uygunsuz bir iş yapıp zillete düşmekten kurtarır. Bu hususu Peygamberimiz:

"Meşveret eden zarar görmez."

"Müşavere pişmanlığa karşı kale, kınanmaya karşı da emniyettir."

"Bir millet istişare yaptığı müddetçe zillete düşmez." Sözleriyle ifade buyurmuşlardır.

İstişare, insanı "herşeyi en iyi ben bilirim, en iyi ben düşünürüm" inhisarcılığından kurtarır. İnsana tecrübeyi, ihtisas ve ehliyeti esas alan bir anlayış kazandırır. Bir mesele üzerinde pek çok akılla düşünmek, değişik gözlerle bakmak, farklı yorumlarla yaklaşmak; hiç şüphesiz isabetli, en hayırlı kararın alınmasına yol açar.

Gerçekten de bir mes'elede -dâhi bile olsalar- ferdî görüşler yanılabilirse de bir topluluk ve cemaatın görüşü yanılmaz. Bu bakımdan bilhassa toplumu ilgilendiren mes'elelerde mümkün mertebe çok kimsenin görüşleri alınıp müşterek noktalar bulunmalı, ona uyularak hareket edilmelidir.

İnsanın her zaman fikir danışacağı ehliyetli dost ve yardımcıları olması, büyük bir nimettir. Bu hususta Efendimiz:

"Sizden üzerine sorumluluk yüklenen bir kimse için Allah hayır murâd ederse ona salih (liyakatlı) bir vezir (müşavir) na-

sip eder de, unuttuğu şeyleri hatırlatır. Hatırladığı şeylerde de yardımcı olur." buyurmuştur.

İstişarenin cemiyet hayatına getireceği **huzur** ve **mutluluğa da,** şu şekilde işaret olunmuştur:

"İşleriniz aranızda istişare ile yürürse... yerin üstü sizin için yerin altından hayırlıdır."

Peygamber Efendimizin ümmetini istişare yapmaya teşvik eden daha pek çok emir ve tavsiyeleri vardır:

"Akıllılara sorun. Doğru yolu bulursunuz. (Bu emrime) âsi gelmeyin, pişman olursunuz."

"Kardeşiniz birinizden bir şey soracak olsa, ona mutlaka yol göstersin."

"Bir müslümanın diğer müslüman üzerindeki haklarından biri de ondan tavsiye (fikir vermesini) talep ettiği zaman, kendisine tavsiyede bulunmasıdır."

İbn-i Abbas'ın rivayetine göre, **"onlarla iş hususunda istişare et"** âyeti nâzil olunca Efendimiz şunları söylemiştir:

"Şunu bilin ki Allah ve Resûlü istişareye muhtaç değildir. Fakat Cenâb-ı Hak, ümmetine bir rahmet olarak bunu emretmiştir."

KİMLERLE İSTİŞARE EDİLMELİDİR?

Kendileriyle istişare edilecek (müsteşar) kimselerde bulunması gerekli nitelikler şunlardır:

1. **Liyakat:**

Müsteşar, fikri alınacak hususta akıl, tecrübe ve bilgi yönleriyle liyakatlı olmalıdır. Hadîste: **"Akıllı olandan fikir sorun ki doğruyu bulasınız"**

"İşini bilen; akıllı kişiye danışıp sonra da ona uyandır" buyurulmuştur.

Bazı ahlâk kitaplarında müsteşarın fikren üzüntü ve kederden uzak olması şartı da ileri sürülmüştür ki bu da, **doğru düşünmesini engelle-**

yecek bir zaaf hâli olan kimse ile istişare yapılmamasını ifade eder.

2. **Dürüst ve güvenilir olmak:**

Fikrine başvurulacak kimsede liyakattan başka güvenilir olma şartı da aranmalıdır.

Hz. Peygamber:

"Müsteşar dürüst olmalıdır. Bir kimseye bir şey danışılırsa, kendisine yapılmasını arzu ettiği şeyi tavsiye etmelidir" buyurmuştur.

Diğer bir rivayette de dürüstlüğe riayet etmeyen bir müsteşarın, kendine fikir danışan kimseye **ihanet etmiş sayılacağı** beyan olunmuştur.

Peygamberimizin istişarede dürüstlükten ayrılanları kınayan hadîsleri vardır. Bunlardan birinde denir ki:

"Kişi kendisinden fikir danışanlar hakkında hayırlı olanı araştırdığı müddetçe görüşlerinde isabetli olmaya devam eder. Ancak ne zaman danışan kimseyi aldatmaya kalkarsa Allah, fikirlerindeki isabeti kaldırır."

Müsteşarla ona fikir danışan kimse arasında hasmâne düşünceler bulunur, bu sebeble müsteşar dürüst olamayacağını hissederse, susması, yanlış fikir vermesinden hayırlıdır. Böylece meşverete hiyanet günahından kurtulmuş olur.

ÎSAR

BAŞKALARINA YARDIMI, KENDİMİZDEN ÖNCE DÜŞÜNMELİYİZ

Kendisi muhtaç olduğu halde başkasına yardımda bulunmak, başkası-

nın ihtiyacını kendi ihtiyacının önüne almak, müslümana özgü bir duygudur. Bu duyguya **îsar hasleti** denir.

Îsar, cömertliğin en üst derecesidir. Cömertlik, insanın muhtaç olmadığı şeyi, ihtiyacı olanlara vermektir. Kendisi muhtaç iken, başkasına vermek ise, elbette erişilmesi güç bir fazilettir.

Îsar hasletinin üstünde bir ahlâkî derece yoktur. Allah Teâlâ bu bakımdan ashâb-ı kirâmı övmüş ve: **"Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile, başkalarını kendilerinden önde tutarlar, tercih ederler"** (el-Haşr, 9) buyurmuştur.

Resûl-i Ekrem de şöyle buyurmuştur:

"Kim canı bir şey istediği halde, başkasını kendi üzerine tercih ederse, günahları bağışlanır."

Bir gün Efendimize bir misafir geldi. Evde yedirecek bir şeyi yoktu. Ensardan bir zat misafire sahip çıktı. Alıp evine götürdü. Evde yalnızca bir kişilik yemek vardı. Kendileri yemeyip onu misafire verseler, misafir yemezdi. Ensarlı sahabî buna bir çare bulmakta gecikmedi. Bir bahane ile yemeğe, karanlıkta oturdular. Kendisi yer gibi ağzını kımıldatıyor, sofraya elini götürüp getiriyor, fakat hiçbir şey yemiyordu. Misafir durumun farkında olmadan kaptaki yemeği yedi. Ev sahipleri ise, aç kaldılar. Sabahleyin Resûl-i Ekrem ev sahibine:

"Allah Teâlâ sizin misafirinize karşı takındığınız bu tavırdan razı oldu" buyurdu. Ayrıca bu olay üzerine yukarıda meâlini verdiğimiz îsar âyeti nâzil oldu.

Huzeyfe şöyle anlatmıştır:

Yermük savaşında, yaralılar arasında bulunan amcamın oğlunu aramak üzere çıktım. Yanımda bir miktar su vardı. Amca oğlunu buldum. Su isteyip istemediğini sordum. İsterim, dedi. Tam suyu vereceğim zaman öteden biri:

– Ah, su diye inledi. Amcaoğlu ona gitmemi ve suyu ona götürmemi işaret et-

ti. Gittim, baktım ki Âs'ın oğlu Hişam. Tam ona su verirken öteden biri, ah diye inledi. Hişam da, beni ona gönderdi. Gidinceye kadar o kişi öldü. Hişam'a döndüm. O da ölmüştü. Amca oğluma geldiğimde onun da vefat ettiğini gördüm. Neticede su elimde kalmıştı. Allah, hepsine rahmet etsin.

NAMUS

KENDİ IRZIMIZI KORUDUĞUMUZ GİBİ; KİMSENİN IRZINA DA GÖZ DİKMEMELİYİZ

Nâmus; ırz, iffet, edeb, hayâ gibi meziyetlerin karışımı olan çok değerli bir haslettir. Dine, kanuna da nâmus denir. Cebrâil Aleyhisselamın bir adı da Nâmûs-u Ekber'dir. Nâmusun karşıtı iffetsizliktir.

Müslüman kendi nâmusuna nasıl düşkünse, başkalarının nâmusuna da öyle düşkün olacaktır. Başkalarının nâmusuna göz dikmek, güzel ahlâk ile bağdaşmaz.

Nâmus değişmez bir hakikat ve değerdir. Onun bunun telâkkisine göre hüküm almaz. İslâm ahlâkına ve âdâbına aykırı olan bir şeyin nâmus mefhumu ile ilgisi yoktur.

KEREM

İKRAMSEVER-KONUKSEVER OLMALIYIZ

Kerem; cömertlik, konukseverlik, ikramdan hoşlanmak, kıymetli şeyleri kolaylıkla ve gönül rızası ile vermek demektir.

Misafire ikram ve cömertlik, güzel meziyetlerdendir. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa, misafirine ikram etsin. Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa akrabasını ziyaret etsin. Kim Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa hayır söylesin veya sussun."

Ev sahibinin **misafire ikramı** iyi ahlâk gereği olduğu kadar; misafirin:

– Ev sahibini rahatsız etmemesi,

– Misafirliğini 3 günden fazla uzatmaması,

– Umduğunu değil bulduğunu yemesi,

– Ev sahibinin gizli yönlerini araştırmaması da iyi ahlâk gereğidir.

Peygamberimiz, misafiri 3 gün ağırlamanın ev sahibi için vazife olduğunu, fazlasının ise sadaka sayılacağını beyan buyurmuştur.